

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

**Moet Jan Soldaat overdag
 naar de nachtfilm gaan kijken?**

**In dit
 nummer o.a.:**

- Strengere regels en meer toezicht voor Jan Soldaat? • Chet Baker
 amsterdamned • Vooroordelen? • Schaatsen • Boeken • Navel-
 staanders die terugblikken • Popplaten • Surinaamse Indianen
 • Zelf meemaken? • Geniet van de duisternis en wordt bescheiden

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzor-
ging te Zeist.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Tineke Hundling, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Jan Kooijman, Willy
Lohmann, Frits Maas, Len Mun-
nik, Leo van Opzeeland, Cor Out,
Tom Pauka, Freek Pol, Rien Ro-
bijns, Karel Roskam, Paul Rutten,
Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Wes-
sel Visser, Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Strengere regels en meer toezicht voor Jan Soldaat?	3
Navelstaanders die terugblikken	6
Popplaten	7
Chet Baker amsterdammed	8
Schaatsen	10
A month in the country	12
Zet 's een andere bril op! (affiche)	14
Vooroordelen?	16
Surinaamse Indianen	17
Zelf meemaken?/Gedicht	18
Berichten van het HV	20
De zee geeft, de zee neemt	21
Geniet van de duisternis en wordt bescheiden	22
Weg jij/EGO-puzzle	24
Vragen staat vrij	25
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's: voorpagina Audio-visuele
dienst KM
en pag. 19 Gerard van Erkelens

Brief BLS

Om 'het geweld in de krijgsmacht te voorkomen en te bestrijden' heeft de staatsse-
kretaris van Defensie, J. van Houwelingen, op 10 juni jl. een 22-tal aanbevelingen
aan de Tweede Kamer voorgelegd. Ondanks het feit dat deze voorstellen door de
Kamer op enkele punten (o.a. met betrekking tot meer toezicht op de dienstplichti-
gen) van enige kanttekeningen werden voorzien, viel er toch een grote mate van
instemming voor deze aanbevelingen te beluisteren.

Enkele weken later zond de Bevelhebber der Landstrijdkrachten (BLS) een brief
naar zijn onderkommandanten. In dit schrijven waren de aanbevelingen van de
staatssekreteraris omgezet in konkrete maatregelen.

Zo rustig als er kennis werd genomen van de aanbevelingen van de staatssekreta-
ris zo tumultueus verliep de ontvangst van de brief van de BLS.

Zeker, het valt niet te ontkennen dat in deze brief van de BLS ook een aantal goede
maatregelen worden aangekondigd, zoals:

- het plaatsen van oudere, meer ervaren en bekwaamere kaderleden op sleutel-
functies bij mn. de pantserinfanterie;
- het vergroten van de sociale en communicatieve vaardigheden van de vrijwillig
dienende en dienstplichtige kaderleden;
- het trachten leegloop te voorkomen door een betere planning.

Stuk voor stuk zaken die ook in EGO de afgelopen jaren nadrukkelijk zijn bepleit.

Daarnaast valt op dat noch uit de aanbevelingen van de staatssekreteraris noch uit
de maatregelen van de BLS nauwelijks een andere konklusie kan worden getrok-
ken als dat het wel degelijk om een structurele problematiek gaat. Immers het
terrein dat wordt bestreken door zowel de aanbevelingen als de maatregelen is te
breed dat, zonder ongeloofwaardig over te komen, nog langer van incidenten kan
worden gesproken. Dat beiden dit in hun notities toch (opnieuw) doen doet daar
niets aan af.

Tenslotte willen we niet onvermeld laten dat de staatssekreteraris op diverse punten
in zijn aanbevelingen aanzienlijk meer speelruimte toestaat aan kazernekomman-
danten voor een gedifferentieerde aanpak dan de BLS met zijn maatregelen nu toe
staat. Anders geformuleerd: De BLS trekt de touwtjes beduidend harder aan dan de
staatssekreteraris de Kamer heeft voorgehouden.

Toch overheerst de kritiek op deze, - inmiddels op grote schaal uitgelekte - brief
van de BLS, vanwege een pakket vrijheidsbeperkende maatregelen waarvan er
een aantal reeds op een groot aantal kazernes in Nederland en West-Duitsland zijn
ingevoerd, zoals:

- sluiting van de onderdeelsbars om 23.00 uur;
- lichten uit in de slaapruijten om 23.30 uur;
- herinvoering van de zgn. 'sgt van de week';
- patrouilles buiten de diensturen op de kazernes door de marechaussee.

Kortom, maatregelen die 'Jan Soldaat' zullen stimuleren zijn vrije tijd elders te
gaan doorbrengen.

Gemotiveerd worden deze maatregelen door de BLS in zijn brief niet, zoals ook de
werkelijke oorzaken onbesproken blijven.

Wat overblijft is een pakket repressieve maatregelen dat niet alleen weinig krea-
tief kan worden genoemd, maar vooral op geen enkele wijze aansluit op het
kultuurpatroon van jongeren anno 1988. Bovendien lijkt het op z'n zachtst gezegd
tamelijk naief te veronderstellen dat de frustraties van de dienstplichtigen, die
voor een niet onbelangrijk deel gevonden worden in de structurele omstandighe-
den (de zelfvervreemdende militaire training, de groepskultuur, de verveling, het
gebrek aan zingeving, enz.), werkelijk bestreden kunnen worden door soldaten
vroeger naar bed te sturen en strenger te controleren.

Deze brief van de BLS is met name door de opgenomen vrijheidsbeperkende
maatregelen niet alleen een sprong terug in de tijd, maar ook een stap op de
verkeerde weg.

Redactie

Strengere regels en meer toezicht voor Jan Soldaat?

„Een tijdstip van 11 uur bar dicht en 11.30 licht uit is belachelijk”

Begin juni kondigde staatssekretaris J. v. Houwelingen een reeks van maatregelen aan om het geweld en de intimidatie in de krijgsmacht terug te dringen. Uit de behandeling van de voorstellen door de Vaste Commissie voor Defensie bleek dat de Tweede Kamer overwegend positief stond tegenover de door de staatssekretaris uitgezette lijnen.

Op 22 juli maakte de avondkrant 'Nieuws van de Dag' melding van een vertrouwelijke brief die de Bevelhebber van de Landstrijdkrachten, Luitenant-generaal P.J. Graaff, zou hebben gezonden naar alle commandanten. In dit schrijven heeft de BLS, als we deze krant mogen geloven, de aanbevelingen van de staatssekretaris gekoncretiseerd: Bars om 23.00 uur dicht, lichten op de legeringskamers om 23.30 uur uit, herinvoering van de 'sergeant van de week' en patrouilles van de Koninklijke Marechaussee buiten de diensturen. Kortom strengere regels en meer toezicht!

Over deze – op korte termijn te verwachten – maatregelen sprak EGO-redacteur Wim Heij met de AVNM'er Frank

De bevelhebber van de Koninklijke Landmacht, luitenant-generaal P.J. Graaff heeft alle commandanten in een vertrouwelijke brief daarvoor strenge en uitvoerige instructies gegeven.

De belangrijkste maatregelen, die nu al direct merkbaar zijn geworden, zijn:

- bars en andere drinkgelegenheden van militairen moeten om 23.00 uur worden gesloten;

- de verlichting op slaapzalen van dienstplichtigen moet uiterlijk om 23.30 zijn gedoofd om de nachtrust te garanderen;

- de sergeant van de week, die na te zijn afgeschaft weer is ingesteld, en de officier van piket op alle kazernes hebben strenge instructies om 's avonds en 's nachts na de diensturen toezicht te houden;

- de Koninklijke Marechaussee heeft opdracht om na diensttijd speciale en verrassende patrouilles binnen de kazernespoorten te houden (de marechaussee drong zelf in onze krant aan op „een wijkagent” in de legerplaatsen).

Braaksma en de VVDM'ers Harry Luttenberg en Fred Makken. Zowel Frank, Harry als Fred zijn afdelingsbestuurder van hun vakbond en gelegd in Seedorf. Ook in dit verre oord blijken de geruchten, over de op handen zijnde maatregelen van de BLS, de soldaten reeds te hebben bereikt.

Wat vinden jullie ervan wanneer de bars om 23.00 uur zouden moeten sluiten?

Fred: Je krijgt bij gelijktijdige sluitings-tijd dat men of massaal naar de legeringskamers gaat of massaal naar buiten. Het laatste is het meest te verwachten, omdat men niet om elf uur wil gaan slapen. Uiteindelijk zijn soldaten geen

kinderen van 14, 15 jaar. Alles komt dus tegelijkertijd naar buiten. Dat is ook het beeld in steden waar drinkgelegenheden dezelfde sluitingstijd hebben. Het gevolg is, spanningen en vechtpartijen. Dat zal op een kazerne misschien wat minder zijn, uiteindelijk zijn we allemaal dienstplichtigen, maar ik ben er niet zo zeker van gelet op de rivaliteit tussen de onderdelen onderling. Wanneer men dan ook nog flink gedronken heeft en men komt elkaar ergens op het kazerne-terrein tegen...

Harry: Je ziet het nu al. Bij ons staat regelmatig, na sluitingstijd van de bar, de container in de fik. Het is onvoorstelbaar, maar het gebeurt wel. Ik zeg niet dat het altijd mensen zijn van ons onderdeel, want dat ding staat toevallig ook nog net op de looproute van de tehuizen naar de kazerne. Een tijdstip van elf uur bar dicht en half twaalf licht uit is gewoon belachelijk. Het zijn jaren '50 tijdstippen. Om elf uur begint de avond voor jongeren van nu pas.

Frank: Het effect zou weleens tegenovergesteld kunnen zijn. De jongens hebben om elf uur nog geen slaap. De helft gaat niet voor een uur of één pitten.

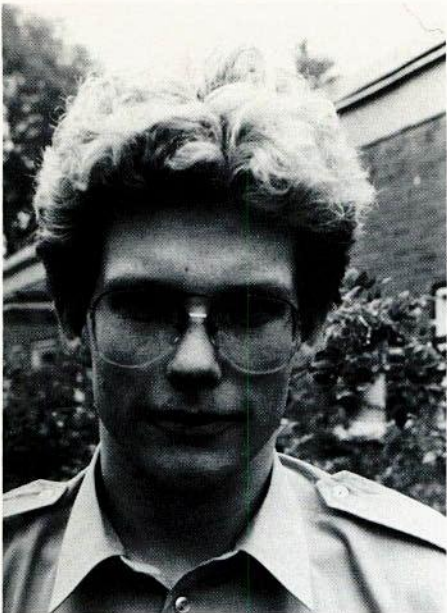
Overdrijf je niet een beetje?

Frank: De meesten staan 's morgens zo rond een uur of zeven op. Slechts weini-

Bericht in 'Nieuws van de dag' van 22 juli '88.

Foto Gerard van Ekeles

Fred Makken: „Om elf uur de bar dicht en om half twaalf het licht uit is een opeenstapeling van opgelegde beperkingen die vraagt om moeilijkheden.“

gen gaan eten. Tussen de middag kopen ze een broodje in de bar en slapen zo'n drie kwartier; 's avonds gaan ze, na het eten, enkele uren slapen. In de loop van de avond komt men weer tot leven, gaat wat drinken en eten iets. En dat patroon dreigt nu ernstig verstoord te worden door een maatregel als 'elf uur bar dicht, half twaalf licht uit'. Het staat echt haaks op het uitgaanspatroon van de jongeren. Ik zie het al gebeuren: elf uur de bar dicht. Een officier of 00 van ciedienst gooit de meute de bar uit en zo'n twintig tot veertig man gaan naar de kamers of zoeken hun heil buiten. Dat is vragen om problemen. Wanneer het blijft zoals het is lijkt mij dat het beste.

Ik wil ook nog wel even kwijt dat achter zo'n maatregel een gedachte moet zitten. Zo van dat het geweld, in ieder geval mede, door de bar komt. Maar in de bar lopen meestal wel enkele mensen die verantwoordelijk zijn voor het reilen en zeilen. Maak je het te bont dan krijg je een bar-verbod. Het meeste geweld vindt juist niet in de bar plaats, maar in de gangen en op de kamers.

Wanneer men echt van plan zou zijn de bar om elf uur te sluiten zou dat jongelui kunnen stimuleren hun vertier elders te gaan zoeken?

Frank: Ik ben er van overtuigd. Naarmate je de mogelijkheden op de kazerne vroeger gaat blokkeren zal men eerder geneigd zijn uit te wijken naar kroegen of disko's in de buurt. Elf uur is echt héél erg vroeg.

In onze situatie – drie of meer weken, dag en nacht, op een kluitje – zal zo'n maatregel tot ekstra spanningen leiden.

De maatregel 'half twaalf licht uit op de kamers' kwam al even ter sprake. Wat zijn de bezwaren daar tegen?

Fred: Nederlanders zijn, in tegenstelling tot Engelsen en Amerikanen, ge-

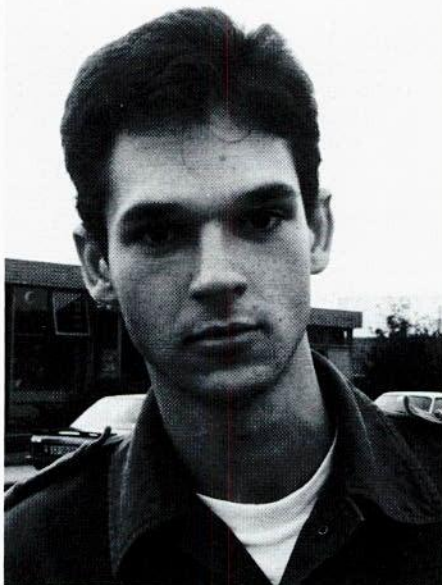
wend laat uit te gaan. Ook in Seedorf blijven wij gewoon Nederlanders. Wij komen rechtstreeks uit de burgermaatschappij en gaan hier ook gewoon laat uit. Wij vinden het al heel vervelend dat de tehuizen om kwart over elf sluiten en dat de bars vanaf elf uur beginnen dicht te gaan (er is een half uur uitloop om het bezoek te laten verlopen. W.H.). Wanneer je straks ook niet meer op de kamer de avond nog wat kunt voortzetten dan is dat vragen om problemen.

Harry: Veel mensen die in de bar hebben gezeten en wat gedronken hebben stappen niet meer in hun auto. Weggaan valt dus af. Het wordt dus vertier zoeken hier: containerbrandjes, vernielingen, enz.

Frank: Half twaalf licht uit is werkelijk absurd. Het betekent dat je niet eens meer een poosje in een boek kan blijven lezen. Er zijn genoeg jongens die tot half twee liggen te lezen. Dat zou straks niet meer mogen? Je doet met elkaar een spelletje en het is om half twaalf nog niet afgelopen. Stoppen? Het is uiteindelijk even rustig op de kamer, je schrijft een brief naar je vriendin en dan komt zo'n 00 van ciedienst jou vertellen dat je het licht uit moet doen? Ik zie het al gebeuren. Het is een betuttelende, kinderachtige maatregel, die glad verkeerd zal gaan uitpakken.

Fred: Men heeft er natuurlijk de pest over in dat het licht uit moet. En irritaties kunnen maar zo eskaleren. Daarnaast zal in het donker geintjes uithalen eerder stimulerend werken om te gaan kloojen dan dat het afremt. Ik denk ook dat zo'n maatregel het tegenovergestelde zal bereiken van wat men beoogt.

Om elf uur de bar dicht en om half twaalf het licht uit is een opeenstapeling van opgelegde beperkingen die vraagt om moeilijkheden. Het is niet niks! Het zijn twee vrijheidsbeperkende maatregelen in een half uur tijd. Want zo zal Jan Soldaat het zien.

Frank Braaksma: „Welke jongen van twintig jaar gaat thuis van 7-9 naar de bioscoop? Iedereen pikt toch de tweede voorstelling.“

Foto's Wim Heij

Harry Luttenberg: „Er is zo vaak wat herrie, een feestje of iets dergelijks, dan moet je er toch niet aan denken dat de Kmar zomaar de kamer op kan komen stuiven.“

Harry: Dit soort tijden op jongeren van twintig te willen toepassen is gewoon belachelijk.

Frank: Om het geweld in te dammen probeert men mensen eerder in bed te krijgen. Breidt de vermaakmogelijkheden uit. Laten ze, om iets simpels te noemen, de filmvoorstellingen later laten beginnen, i.p.v. op een kindertijd als zeven uur. Het is toch niet te geloven. Welke jongen van twintig jaar gaat thuis van 7-9 naar de bioscoop? Niemand. Iedereen pikt toch de tweede voorstelling. En wanneer er maar één voorstelling is, is het toch altijd zo half elf voordat hij afgelopen is. Hier sta je om negen uur al weer buiten.

In de aanbevelingen van de staatssecretaris wordt voorgesteld de filmvoorstellingen later te laten aanvangen.

Frank: Maar na de film is het vrij normaal dat je nog wat gaat drinken. Dat staat dan weer op gespannen voet met het sluiten van de bars om elf uur en het licht uit om half twaalf.

Men overweegt, in het kader van het verscherpen van het toezicht, over te gaan tot de herinvoering van de sergeant van de week. Hoe zien jullie dat?

Fred: Ik denk dat werkelijk niemand op die herinvoering zit te wachten. Men gaat kennelijk uit van de redenering, dat nu de 00 van ciedienst denkt wanneer er rotzooi is: morgen is het mijn pakkie-an niet meer. Een dag dagdienst is voor alle betrokkenen nog goed te pruimen maar een sgt die een hele week 00 van ciedienst moet gaan spelen zal er geweldig van balen...

Harry: En wie krijgt dat op z'n brood, denk je? Jan Soldaat natuurlijk! Zo'n sgt zal dat gaan afreageren op de cie of de batterij, dat lijkt mij althans nogal voor de hand liggen.

Fred: Ik denk dat zo'n 00 van ciedienst, in voorkomend geval, alle mogelijke maatregelen gaat bedenken. Hij heeft

Foto Gerard van Erkelens

immers een soort vrijbrief gekregen om de rust te handhaven, want daar is de herinvoering voor bedoeld.

Stel er gebeurt iets. De sgt van de week wordt geacht iets te doen. Dat kan maar zo uitmonden in: kamer aantreden, extra appèl voor de cie, etagewacht, enz. Het is nu al zo dat er af en toe gekke maatregelen worden genomen zoals onlangs toen er een wc kapot was. Alle toiletten gingen op slot en als je moest kon je de sleutel ophalen bij de dagkamer. Dat soort dingen voorzie ik, bij een sgt van de week, in nog veel sterkere mate gebeuren. Dat betekent extra werk voor de afdelingsbestuurders van de vakbonden. Wat echter veel erger is, is de achteruitgang van het leefklimaat voor alle betrokkenen.

Frank: Je hebt sgt'n van 18/19 jaar – belachelijk overigens om zulke jongens sgt te maken – die al geen overwicht hebben. Wanneer ze een hele week 00 van ciedienst moeten spelen, dan worden ze extra uitgedaagd. Je hebt al van die sgt'n die goed moeten uitkijken wanneer ze wat zeggen of ze hebben een knal te pakken. hartstikke fout natuurlijk, maar zo ligt dat soms wel. Ik zie het al gebeuren. Men is naar de bar geweest en komt terug op de kamer en zo'n sgt komt dan, na reeds een aantal

dagen weekdienst op z'n tenen te hebben gelopen, bepalen dat het licht uit moet om half twaalf. Arme sgt.

Daarnaast heb je van die fanatieke sgt'n die een situatie als een week 00 van ciedienst geweldig zullen gaan uitbuiten. Die zijn er werkelijk. Dienstplichtige sgt'n die echt een waas voor hun oog hebben, die er vanuit gaan dat ze bij de kommando's zitten. Wanneer je zulke figuren een week de vrije hand geeft, berg je dan maar. Het is nu al zo dat sommige van dit soort sgt'n 's avonds de kamers op komen lopen om te kijken of er hasj wordt gerookt of alcohol gedronken en bij het minste geringste trammelant maken. Stel je voor dat ze zoiets een hele week doen.

Hoe kijken jullie tegen het patrouilleren buiten de diensturen van de Kamer aan?

Fred: Een Kmar die bij verrassing kazernes bezoekt en door gebouwen gaat patrouilleren vind ik een slechte zaak. Wat de VVDM heeft voorgesteld in haar boek 'Tegen Geweld', het instellen van een wijkagent op de kazerne die 's avonds informeert bij de 00 van ciedienst, vind ik prima. Maar een Kmar die over de kazerne patrouilleert en door gebouwen gaat zwerven, laat staan legeringskamer oploopt, vind ik een slechte zaak. Men zal wel zeggen dat het bezoeken van kamers niet de bedoeling is, maar van het één komt maar zo het ander.

De Kmar hoort een hoop herrie en komt de kamer op. Wat is daar op tegen?

Harry: Het hangt van het tijdstip af. Wanneer dat 's nachts om vier uur is heb ik er persoonlijk niet zoveel problemen mee, maar...

Fred: ... herrie is een taak van de Off of 00 van ciedienst.

Harry: Precies. In principe moet zo'n

Kmar zich daar niet mee bemoeien. Die moet zich richten tot de 00 van ciedienst en hem inseinen dat op die en die kamer wat aan de hand is. Er is zo vaak wat herrie, een feestje of iets dergelijks, dan moet je er toch niet aan denken dat de Kmar zomaar de kamer op kan komen stuiven. Het is onze vrije tijd en dat moet men niet vergeten.

Fred: Ik denk dat zo'n maatregel, bedoeld om geweld- en intimidatiepraktijken te beteugelen, een negatief effect zal hebben. Wanneer iemand iets zou zeggen tegen de Kmar die op de kamer komt dan zal daar, van de kant van de aangeklaagden, een reactie op komen. Veel beter zou bijv. zijn wanneer men in voorkomende gevallen een GV'er zou inschakelen, die lossen problemen iets anders op.

Frank: Wanneer je hoort praten over extra patrouilles van de Kmar dan veronderstelt men met een grote criminele bende te maken te hebben. Heel erg overdreven! Zo vaak loopt het werkelijk niet echt uit de hand. De prijs die er voor moet worden betaald is, dat er een forse aanslag wordt gedaan op de privacy van de soldaat.

De veronderstelling is fout. Men denkt dat iedere dienstplichtige uit is op rotzooi, daarom op voorhand de Kmar maar aan het werk zetten.

Men pakt de zaken volstrekt verkeerd aan. Men moet uitgaan van het gegeven, dat je hier knap lang zit en dat je moet zorgen voor een aanbod aan vermaak. Wat je nu ziet is, dat Jan Soldaat streng wordt aangepakt zonder dat er ook maar iets meer wordt geboden. Een combinatie van deze twee zaken zou nog te billijken zijn geweest, maar voor zo'n eenzijdige benadering als nu heb ik weinig goede woorden over.

Bedankt voor dit gesprek.

Wim Heij

Gratis 06-nummer

Bij het ter perse gaan van dit EGO-nummer werd bekend dat een gratis 06-nummer is ingesteld voor melding van geweldsincidenten in de krijgsmacht. De instelling van dit nummer, dat eveneens één van de actiepunten is van staatssecretaris Van Houwelingen, achten wij een zinnig initiatief. Het nummer wordt 24 uur per dag bemand door gekwalificeerd personeel van de Militaire Sociale Dienst. Het nummer luidt: 06-0220820. (Red.)

Navelstaarders die terugblikken

Ik word wat kriegelig van krantenartikelen die terugblikken op 1968 – die mooie tijd van twintig jaar geleden. Want die artikelen ademen soms een sfeer van: „Toen gebeurde er tenminste iets; nu is het de dood in de pot!“ Daar kan misschien wel iets van waar zijn, maar volgens mij hebben 'minderjarigen' in alle tijden altijd al geklaagd dat het „in onze jeugd beter en spannender“ was.

Ik word bovendien wat kriegelig over die terugblikken omdat die vaak zo Europa/centrisch zijn. Het lijkt wel alsof er toen, buiten de democratiseringsbeweging in West-Europa, niets gebeurde. Nu ja, de oorlog in Vietnam wordt hier en daar wel genoemd, maar dan gaat het vooral om de invloed die daarvan uitging op de Westerse studentenbeweging. Maar de wereld buiten het Westen telt in zo'n terugblik toch meestal nauwelijks mee. Terwijl in die tijd bijvoorbeeld toch de vreselijke oorlog tussen Nigeria en Biafra ook veel Nederlanders bezig hield. Nu wordt die oorlog in de Nederlandse terugblik-journalistiek niet eens meer vermeld.

Veel gebeurd

Ik word ook wat kriegelig als in die terugblikken wordt gesuggereerd dat er

sinds 1968 eigenlijk niet zoveel meer is gebeurd, dat de moeite waard is. Er zijn er zelfs die nu ook al kleinerend schrijven over de enorme veranderingen die de laatste tijd in gang zijn gezet in de verhoudingen tussen Oost en West. Veel mensen geloven dat we historische tijden beleven, maar cynici vinden dat overdreven.

Maar tussen 1968 en de opzienbare ontspanning tussen Oost en West is nog wel het een en ander van belang voorgevallen. Zo waren er in 1968 nog oorlogen aan de gang in Angola, Mozambique en Rhodesië. Nu, 20 jaar later, zijn die landen onafhankelijk. Ook daar hebben we ons in Nederland destijds danig mee bezig gehouden.

Bevrijding

Ik was er bij, toen op 4 maart 1980 in

Rhodesië de uitslag van de verkiezingen bekend werd gemaakt. De mensen uitten zo'n enorme blijdschap over hun bevrijding dat je daar als toeschouwer vanzelf in werd meegesleept. Die blijdschap deed me denken aan de 5e mei 1945 – onze eigen bevrijding van de Duitse bezetting. Die had niet langer dan vijf jaar geduurd – en deze mensen in Rhodesië hadden hun hele leven niets anders gekend dan een 'bezetting'. Vanuit deze ervaring heb ik mij toen voorgenomen om niet meer te zeggen „dat er niets meer gebeurt“, zolang er nog mensen en volken zich bezig houden met hun bevrijding.

Er gebeurt waarachtig nog genoeg in de wereld buiten Nederland. Ook in de wereld buiten Europa. Dat weet natuurlijk iedereen die wat verder durft te kijken dan zijn neus lang is.

Cynisme mode

Maar in onze vaderlandse journalistiek lijkt het soms mode om te vinden dat er eigenlijk weinig meer over is in de wereld dat de moeite waard is om je druk over te maken. Sommige Nederlandse journalisten en columnisten lijken het alleen nog de moeite waard te vinden om alles en iedereen weg te schrijven die zich nog wel ergens voor inzetten. Pennevoerders die het leven vroeger, bijvoorbeeld in 1968, nog wel te pruimen vonden, maken zich nu, in hun eigen levenswijsheid, vrolijk over idealisme en inzet.

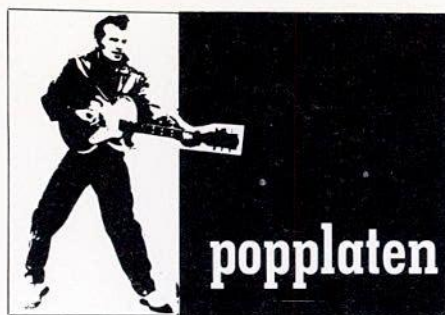
Wat zouden de mensen over twintig jaar, in 2008, te lezen krijgen in de terugblik-artikelen over 1988? Misschien hebben de journalisten dan minder oogkleppen op; misschien zijn zij minder navel-staarderig; misschien beseffen zij dan dat er ook in dat teruggeblikte jaar 1988 best nog veel belangwekkends gebeurde, zo niet in Nederland en Europa, dan toch wel daarbuiten.

Of zouden er dan nog steeds kwasi-intellectuele, semi-literaire journalisten zijn, die hun pen in gal en cynisme dopen?

Karel Roskam

Tekening Len Munnik

Jan Rot - Rot, Warm & Tender

De Nederlandse Johnny Rotten is van vele markten thuis. Zo schreef hij een boek 'Verkeerde nachten', en is hij incidenteel medewerker van Avenue en Oor, maar meer nog staat hij te boek als muzikant en liedjesschrijver. Het is 1988 en Jan Rot heeft zijn derde soloplaat gemaakt: 'Rot, Warm & Tender', met als ondertitel '24 Jan rot fans can't be wrong', een verwijzing naar een tig jaar geleden verschenen elpee van Elvis

Presley, al was er toendertijd sprake van iets meer fans, namelijk 50.000.000. Maar verschil moet er wezen, en dat is er. Voor Jan Rot geen uitzinnige menigten, maar luisterend naar deze elpee moge duidelijk worden dat de geringe schare Rotfans meer uitbreiding verdient. De plaat brengt een 12-tal luisterliedjes, eenvoudig van opzet maar nooit vervelend, die variëren van melancholisch tot quasi-melig. In de laatste categorie valt 'The contest (Aloha hey)', waarin verslag wordt gedaan van een zangwedstrijd op Hawaï tussen de Tenoren van Lokelani en de Castraten van Kukui en de reeds jammerlijk geflopte single 'Father and son'.

In een aantal nummers belicht Jan Rot de homoseksuele kant van zijn/het leven (meer hierover in zijn bovengenoemde boek), zoals 'The ad' en 'Sweet surrender'. '1992 (And I Did Survive)' verhaalt over een visioen tijdens de afwas over het eindelijk gevonden anti-AIDS virus. Mooier nog is 'Like a pair of shoes', over hoe alleen je je kunt voelen in een bomvolle kroeg. Dit bewijst eens te meer dat, hoewel niet begiftigd met de meest fantastische stem van deze aardbol, Jan Rot behoort tot de betere liedjesschrijvers in Nederland.

Hothouse Flowers People

'There comes a time in every mans life when he's got to look over his misdeme-

anours (= vergrijpen) misgivings (= bange vermoedens) misfortunes and miss whatever her name is.' Zo, hierbij is meteen de leukste zin genoemd van de uitstekende debuut elpee van de Ierse vijfmensformatie Hothouse flowers. Het is opvallend hoeveel muzikanten uit Ierland in staat zijn met hun oprechte en gedreven muziek de wereld te veroveren. Als voorbeelden hiervan zijn te noemen U2, Sinéad O'Conner, the Pogues e.v.a. Ook de Hothouse flo-

wers zijn op dezelfde weg. Een begin werd gemaakt tijdens het Eurovisiesongfestival, toen de clip van hun eerste single 'Don't go' als pauzemuziekje werd vertoond. Dit betekende een ware verademing voor zo'n 500 miljoen TV kijkers, na alle ellende die in de twee uur daarvoor over hen was uitgestort. Een bescheiden hit was het resultaat en dit krijgt nu een vervolg met de elpee 'people' en de single 'I'm sorry'. De muziek van de Hothouse flowers doet aan Amerikaanse rock denken en de stem van zanger Liam O'Maonlai lijkt op die van Bruce Springsteen, maar dat geeft allemaal niets: 'The older we get' en 'Love don't work this way'. De Hothouse flowers bewijzen ruimschoots dat de integere rockmuziek die ze maken voldoende sterk is om op eigen stengels te kunnen staan.

Tracy Chapman - Tracy Chapman

Ging de titel debuut van het jaar in 1987 naar de Ierse zangeres Sinéad O'Conner, dit jaar lijkt deze kwalificatie voorbehouden aan een andere vrouwelijke artiest, de 24-jarige Tracy Chapman. Deze zwarte Amerikaanse zangeres wist een grote doorbraak te bewerkstel-

ligen tijdens het Nelson Mandela 70th anniversary tribute festival, afgelopen zomer in Wembley. Maar je kunt je af-

vragen of ze het zonder dit indrukwekkende optreden ook niet gered zou hebben. Haar titelloze debuut is van een verstilde schoonheid, die je nog maar weinig tegenkomt in de huidige popmuziek. De belangrijkste instrumenten zijn haar stem en de akoestische gitaar, die tezamen elf liedjes vormen, sober geproduceerd door David Kerszenbaum (van de elpees van Joe Jackson). In de muziek van Tracy Chapman is een belangrijke plaats ingeruimd voor de teksten, die dan ook in vijf talen bij de plaat geleverd worden, opdat een ieder weet waarover ze het heeft. Veelal is dat over de liefde, het lot van de wereld en de uitzichtloosheid van het bestaan. Dat laatste in 'Fast car', de single die Tracy Chapman het verdiende succes bracht. Tot slot mag het indringende en a-capella gezongen 'Behind the wall' niet onvermeld blijven, tekenend als het is voor het talent van deze zangeres.

Kassav' - Vini Pou

De EGO-redactie wordt al tijden overspoeld door verontruste Kassav' fans, die het maar niet kunnen begrijpen dat dit blad nog geen letter heeft gewijd aan deze o zo succesvolle 16-persoonsformatie.

En dat terwijl Kassav' al jaren tot een van de best verkopende acts van de wereld behoort en zelfs in Nederland al

naam heeft gemaakt met haar wervende, minstens 3 uur durende, spetterende live-optredens. En dat terwijl Kassav' vlak na het uitbrengen van de live elpee 'Au zenith' al weer is gekomen met 'Vini pou', een plaat die net als de voorgangers bol staat van opzwepende dansmuziek, de zook genaamd, een soort internationale discomuziek, waarvan Kassav' zo'n beetje de uitvinder is. En dat terwijl Kassav', groten-deel afkomstig van de Franse Antillen, zich tot doel heeft gesteld de wereld te veroveren met de zook, en om dit doel te bereiken bloedcommerciële muziek maakt, absoluut niet diepgaand, maar dat komt vaker voor bij dansmuziek. En dat terwijl de tropische muziek van Kassav' het enig juiste alternatief is voor de zomers zoals we die in Nederland kennen.

Ik hoop dat van nu af de EGO-burelen weer met rust worden gelaten en dat de Kassav' fans hun energie verder besteden aan het zich in het zweet dansen op de muziek van Kassav'.

Evert van Dijk

Chet Baker amsterdamed

/X

Op 13 mei jl. werd de jazzwereld opgeschrikt door het bericht dat de legendarische Amerikaanse jazztrompettist Chet Baker in Amsterdam door een val uit het raam van zijn hotelkamer om het leven was gekomen. Zelden heb ik mij triester gevoeld dan op die dag, omdat dit einde zo lullig was, de grote muzikant Chet Baker onwaardig. Natuurlijk wist iedereen dat Chet al vanaf zijn jongensjaren een junk was, maar hij was erin geslaagd, ondanks zijn verslaving, 'iedereen' te overleven en prachtige muziek te blijven maken. Ik betrapte mezelf die dag op uitermate vijandige gevoelens jegens de stad Amsterdam, waar het natuurlijk weer moest gebeuren.

Chesney H. Baker werd op 23 december 1929 te Yale in Oklahoma geboren. Hij verhuisde in 1940 met zijn ouders naar Californië en het was daar, op Glendale High School, dat zijn muzikale opleiding begon. Hij speelde trompet in allerlei schoolorkesten en bleek al gauw een uitzonderlijk talent.

1952: cruciaal jaar

Omstreeks 1952 had Chet aan de westkust, o.a. door optredens met Stan Getz, al een behoorlijk goede naam opgebouwd en toen in datzelfde jaar Charlie Parker, het genie van de jazz, Californië bezocht, nam hij de jonge Chet in zijn groep op.

Een en ander is voor het nageslacht bewaard gebleven middels de plaat 'Bird On The Coast'. Trouwens 1952 was toch een cruciaal jaar voor Chet, omdat hij toen ook door de jonge arrangeur en baritonsaxofonist Gerry Mulligan voor diens nieuwe formatie werd gevraagd. Zo ontstond het fameuze pianoloze kwartet, dat Baker en Mulligan op slag beroemd zou maken. Overigens kwam deze samenstelling bij toeval tot stand, omdat de pianist bij de eerste repetitie niet verscheen! Van een doordacht muzikaal concept was dus geen sprake. Het bleek zonder piano gewoon jofel te klinken.

Nadat Chet om financiële redenen bij Mulligan was weggegaan, vormde hij een eigen kwartet, waarbij hij ook ging zingen. Dit maakte hem tot een absoluut idool en hoe je ook over zijn zang mag denken, feit is, dat deze vroege opnamen anno 1988 van een zodanige frisheid, ja zelfs pure schoonheid zijn, dat iedere kritiek, volgens mij, overbodig is. Het ging Chet in de vijftiger jaren financieel zeer voor de wind, hetgeen maar goed was ook, want hij had voor zijn drugsprobleem natuurlijk veel geld nodig.

Naar Europa

Eind jaren vijftig bezoekt Baker voor het

eerst Europa, een toernee die onder een ongelukkig gesternte stond, omdat Chet's pianist Dick Twardzick in Parijs aan een overdosis stierf. Toch maakt

Chet grote indruk met zijn melancholische, introverte spel, dat duidelijk de invloeden van die andere tragische figuur Bix Beiderbecke vertoonde.

In de zestiger jaren komt Baker opnieuw, maar nu voor een langere periode, naar Europa, waarbij hij onder meer een fantastische groep leidt met onze ook reeds overleden zuiderburen-gitarist René Thomas en tenorist Bobby Jaspar. Baker haalt nu heel vaak de pers door zijn drugsperikelen en berucht is het proces te Lucca in Italië geworden, waar Chet voor het front van de hele wereld tot een gevangenisstraf wordt veroordeeld. Na deze onplezierige erva-

Chet Baker in zijn jonge jaren...

... op latere leeftijd en...

ringen keert hij terug naar de VS en maakt voor het label Prestige een aantal prima opnamen waarbij we Chet van een wat fellere kant leren kennen.

Wonder

In 1968 overkomt Chet het ergste wat een trompettist kan overkomen. Hij wordt door een stel drugshandelaren compleet in elkaar geslagen en verliest zijn tanden. Een ieder, die trompet speelt, weet wat dat betekent! Twee jaar lang raakt Chet zijn trompet niet aan, maar dan kruipt het bloed toch weer waar het niet gaan kan en hij probeert het weer. Het wonder geschiedt. In 1973 is Chet weer terug op de podia en speelt als vanouds. Sommige mensen, waaronder Chet zelf, vinden, dat

hij na deze gedwongen rustperiode zelfs beter speelt dan ooit tevoren. Ik kan daar wel in meegaan, maar wil dan toch opmerken, dat de Baker van de laatste tien jaar fysiek vaak in buitengewoon slechte conditie was en er ook vreselijk uitzag. In die toestand kon hij echt geen fatsoenlijke noot spelen.

Absurd einde

Het leek echter wel, of hij van tijd van tijd krachten opspaarde om dan onverwacht weer eens te vlammen. Bij die steeds zeldzamer wordende gelegenheden was Chet dan weer die geweldige muzikant, die alles kon. Het was dan net, of hij alleen nog maar uit muziek bestond, want het was verbluffend en angstwekkend tegelijk om te zien en te horen, hoe die uitgeteerde man speelde. In feite leefde Chet Baker de laatste jaren uitsluitend voor zijn trompet, waarmee hij volledig op 't gehoor de meeste fraaie lijnen blies, want van akkoordenschema's wist Chet niets! De lange, moeilijke weg van Chet Baker is ten einde.

De al bij zijn leven legendarische trompettist zal nooit vergeten worden, alleen de machteloze woede over zijn absurde dood zal bij vele jazzliefhebbers niet zo gemakkelijk wegebben!

Theo Carree

...tijdens zijn proces in Italië (1961).

Aanbevolen platen

Chet Baker-Gerry Mulligan Group; CTI 6054 en 6055
Chet Baker Quintet: 'Groovin'; Prestige PRST 7460
Chet Baker Sextet en Quartet; Joker SM 3034
Chet Baker: 'Chet's Choice'; Criss Cross 1016
Op CD: 'Chet Baker Sings'; Pacific Jazz CJ 32-5005 WP-1826-CD

Personeel in perspectief, visie op vernieuwd defensie-personeelsbeleid

Onder deze titel organiseert de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht op donderdag 17 november 1988 haar na-jaarsconferentie. Uitgangspunt daarbij is de beleidsbrief 'Op weg van confectie naar maatwerk', die staatssecretaris van Defensie J. van Houwelingen op 4 november 1986 publiceerde.

Daarin kondigde hij een nieuwe opzet aan voor het personeelsbeleid bij defensie.

Het doel van deze conferentie is enerzijds te komen tot een bestandsopname van het door de staatssecretaris geïnitieerde veranderingsproces, en anderzijds dit proces te toetsen aan de ervaringen en inzichten van deskundigen op het terrein van grote, bureaucratische organisaties. Het conferentiethe-ma zal worden toegelicht door:

- staatssecretaris J. van Houwelingen, die een toelichting op zijn brief en het daaruit voortvloeiende beleid zal geven;
- kolonel Klu drs. C.J.M. van Hamond, die vanuit het perspectief van de militaire professional de veranderingso-peratie zal bezien;
- mr. P. Kuijpers, die als ambtelijk secretaris van regeringscommissaris Tjeenk Willink was betrokken bij de opstelling van het advies Reorganisatie Rijksdiensten;
- drs. J. Scheurer, hoofd Personeelzaken van de Nederlandse Philips-vestigingen, die een vergelijking zal trekken met veranderingen in personeelsbeleid in het particuliere bedrijfsleven.

De conferentie staat onder voorzitterschap van generaal-majoor Klu b.d. en tevens bestuurslid van de Stichting E.J. Gerritsen en wordt gehouden op 17 november a.s. van 09.45 tot 16.30 uur in het Beatrix-gebouw van het Jaarbeurscongrescentrum in Utrecht.

Opgeven kan door overmaking van f 35,- p.p. op girorekening 479513 van de Stichting Maatschappij en Krijgsmacht, Carel van Bylandtlaan 3, 2596 HP Den Haag o.v.v. uw naam en '17 november'. Bij dit bedrag zijn de kosten voor lunch, koffie en thee inbegrepen. Nadere inlichtingen worden verstrekt via het bureau van de Stichting (telefoon 070-461259).

Schaatsen

Van 'achter de stoel' naar topsport

Vliegen is leuk. Treinreizen is ook heel aardig. In beide gevallen zie je de wereld van een wat andere kant, en hoef je zelf niets te doen om vooruit te komen. Het aardige van vliegen is dan nog, dat je in de lucht zit, iets wat een mens normaliter niet op eigen kracht lukt. Die verandering van gezichtspunt, dat zijn op een plaats waar je gewoonlijk niet kunt komen, dat tref je ook bij schaatsen. Ik kan me niet anders herinneren dan dat ik gefascineerd was door het feit dat je op water kon glijden, en tussen de akkers en de weilanden door kilometers ver kon komen. Als kind vond ik het al prachtig, en nog steeds kan ik me weinig andere dingen voorstellen die leuker zijn. Schaatsen brengt je ogen op één hoogte met het maaiveld, en terwijl je zo goed als moeiteloos beweegt, verplaats je je van de ene plaats naar de andere, tien, vijftien kilometer per uur zonder noemenswaardige inspanning.

Natuurlijk, schaatsen had ook zo zijn nadelen. Dat gedoe altijd met die veters of riemen, die natuurlijk vooral losgingen nadat ze nat waren geworden. En op het moment dat je vingers verstijfd waren van de kou. Maar dat hoorde er bij. En dan die altijd onverwachte tuimeling, als je in bomijs reed dat onder een laagje sneeuw verborgen lag. Of die rugbrekende zwenkpartijen als je een rietstengel of een takje onder je schaats kreeg.

Maar wat ook de tegenslagen waren, het feit bleef dat je de polders door kon, dat je – bij langdurige strenge vorst – het meer kon afschaatsen, langs eilandjes en kreken waar je nooit kwam.

Topsport

Wat wist je in je kinderjaren eigenlijk van schaatsen? Niets. Je leerde het achter een stoel, op de sloot voor het huis. Pas later kwamen de snelheid en de behendigheid, omdat je tikkertje deed, of met afgebroken wilgetakken en een tennisbal ijshockey speelde. Het enige wat je echt van schaatsen wist was, dat het altijd te vroeg donker werd, dat de schooluren eeuwen leken en dat je nooit genoeg zakgeld had voor nog een beker chocolademelk.

Intussen is schaatsen een echte topsport geworden, waar mensen hun brood mee kunnen verdienen. Die men-

Een houtsnede uit 1498 die klassiek is geworden, omdat deze één van de eerste schaatsscènes bevat die is overgeleverd.

sen trainen het hele jaar door. En wie hun wederwaardigheden een beetje volgt, weet dat die training niet mis is. En dat er over die training hard is nagedacht. Methoden, schaatsstijl, materiaal, alles vereist tegenwoordig een speciale kennis, lijkt het wel. Indertijd speelden wij wel Kees Broekman en Adriaan van der Voort, of Ard en Keessie, maar we dachten dat het supermensen waren, die geheel op eigen kracht naar wereldrecords reden en de Noren en de Russen versloegen.

Fout.

Schaatsen was trainen. En is dat nu meer dan ooit. Op kracht, techniek en uithoudingsvermogen. En, voor de marathondrijders, op karakter en tactiek. Deze zomer hebben we in juli al trainende schaatsers op het ijs kunnen zien, op de overdekte baan van Calgary, waar onder meer Yvonne van Gennip bezig was – in de hal op het ijs, buiten in de felle zon op de fiets. En zij is niet de enige. Duizenden schaatsers zijn de hele zomer bezig om hun spieren weer in orde te krijgen en hun conditie op peil te brengen voor de winter. Want net als veel andere sporten heeft ook het schaatsen veel aanhang gewonnen, zeker nu er nog zo kort geleden twee Elfstedentochten verreden konden worden.

Een rijderij in Heerenveen (1811) (Foto: collectie Hedman Bijlsma).

'Leer'boeken

En dat schaatsen tegenwoordig geen kwestie meer is van achter die stoel vandaan komen en dan maar zien waar je terecht komt, kun je in de boekhandel zien. De laatste jaren verschijnt boek na boek over de schaatssport. En dan bedoel ik niet de enthousiaste herinneringsboeken aan schaatssuccessen van Nederlanders, maar gedegen boeken over het hoe en wat van het schaatsen. Naast m'n schrijfmachine liggen er op dit moment drie. Dat zijn: 'Schaatsen, oefening en training voor school en vereniging' door Jos Geijssels, Peter Boogers en Nanno Nanning; 'Schaatsen met Hein Vergeer' door Jan Visbeen en 'Handboek wedstrijdschaatsen' onder redactie van Henk Gemser en Gerrit Jan van Ingen Schenau. In de boekenkast staan er nog een paar, maar ik denk dat deze drie momenteel de beste zijn die je kunt kopen.

Alle drie de boeken geven een kort overzicht van de geschiedenis van het schaatsen. Zo is het alleraardigst om te lezen hoe de allereerste schaatser, al voor onze jaartelling, op dierenbotten over het ijs gleden. Alleraardigst vooral, omdat ze hun benen niet gebruikten: ze bonden de botten onder, en dwuden zich voort met een soort prikstokken of stekkers, zoals dat nu nog wel met een prikslee wordt gedaan. Pas veel later werd, naar wordt vermoed in Nederland, de afzetbeweging met de benen gemaakt. Nog weer later, in 1885, werd in Friesland de eerste internationale schaatswedstrijd in Nederland gehouden: Nederland-Engeland. Maar toen werden in Noorwegen en Oostenrijk al lang en breed wedstrijden gehouden over onder meer 1609 meter, de mijl. De Noor Paulsen deed daar in 1882 3 minuten en vijfendertig seconden ruim over.

Over schaatsen valt dus meer te weten dan jongensherinneringen en wedstrijd-uitslagen. Wie eens wat langer op het ijs wil staan dan een minuut of tien, kan veel leren van een paar lessen. Die worden op alle ijsbanen in Nederland wel gegeven. Maar je kunt jezelf ook veel leren, met behulp van één of meer van

'Puntkniege' actie van het zwaaibeen.

Een rijderij voor paren in 1917 (Foto: Collectie Hedman Bijlsma).

de genoemde boeken. Wat te denken van de puntkniege actie bij het zwaaien (van het zwaaibeen)? Of van de verteknik (die bevroren tenen kan voorkomen)? Of van het vallen (dat je zelfvertrouwen op natuurijs kan verbeteren)? Het zijn allemaal dingen die je moet weten of kunnen, om van gelegenheidsschaatser geïllustreerd oefend schaatser te worden.

Oefeningen

Schaatsen is, om het kort samen te vatten, een samenspel tussen evenwicht, beweging en kracht, in die volgorde. Het boek van Visbeen geeft op die gebieden dan ook voldoende informatie, geïllustreerd met voorbeeldfoto's met Hein Vergeer als model. Alle elementaire oefeningen zijn in het boek te vinden, alsmede aanwijzingen voor het slijpen en onderhoud van de schaatsen, kleding bij toertochten en beknopte trainingsaanwijzingen. In net honderd bladzijden worden aardig wat wetenswaardigheden verteld, daaronder de bochtentechniek.

Maar wie echt helemaal thuis wil raken op de hoge noren (want over hockey- of kunstschaatsen wordt in geen van de drie boeken gesproken), doet er goed aan het boek van Geijssels, Boogers en Nanning ter hand te nemen. Dit boek is eigenlijk een handleiding voor schaats-trainers, en laat dan ook allerlei elementaire evenwichtsoefeningen zien, zoals het op de hurken glijden, het glijden met gekruiste benen en het oefenen van de bochtentechniek met zijn tweeën. Er staan ook allerlei spel-oefeningen in, die voor mensen die het leuk vinden om met anderen te lopen of te fietsen, ook aardig zijn: met zijn allen die oefeningen doornemen is, weet ik uit eigen ervaring, leuk om te doen en je maakt snelle vorderingen. Verder zijn er hoofdstukken over de spierwerking bij de slagen, de krachten die je uitoefent op ijzer en ijs en over de trainings-opbouw. Een nuttig boek, dat al in 1982 verscheen, maar gelukkig nog steeds in de boekhandel te koop is.

Handboek

Het 'Handboek wedstrijdschaatsen' is verplichte leesstof voor iedereen die zijn schaatstechniek optimaal wil maken, maar ook degene die met kenners-oog naar tv-uitzendingen van schaats-

wedstrijden wil kijken, zal er veel aan hebben. Ook hier veel aandacht voor de diverse onderdelen van de schaatsbeweging, met toelichtingen voor de diverse takken van de schaatssport: de langebaanwedstrijden, de marathon op de baan en de lange-afstandwedstrijd op natuurijs. Elk van deze vormen van schaatssport vergt een eigen techniek, al was het alleen maar omdat je op natuurijs veel hoger 'zit' dan op de baan. Er wordt ook precies uitgelegd hoe het komt dat schaatser uit de bocht vliegen (te snel de bocht ingegaan, en te weinig kracht in de benen om die snelheid slag na slag om te zetten in een richtingverandering - wie de bocht uitgaat, gaat niet te snel, maar eigenlijk te langzaam).

De foto's en tekeningen in het Handboek (waarvan er hier vier zijn afgedrukt) zijn perfect, alle aspecten van de schaatsbewegingen en de schaatshouding worden duidelijk toegelicht. De hoofdstukken over de spieren en de training zijn zeer uitgebreid, en gaan diep in op alle mogelijke problemen, zoals de verzuring van de spieren. Zelfs afdrucken van originele trainingsschema's van de hand van Tjaard Kloosterboer en Henk Gemser ontbreken niet. Een prima boek voor de bijna-fanatieke liefhebber. En de schrijvers hebben het beste met de lezer voor: ze wijzen er nadrukkelijk op, dat het tijd wordt dat de rolschaatsnoren, de skeelers, van een goede remmogelijkheid worden voorzien. Wat inderdaad een zegen zou zijn voor de schaatser die in de zomer bezig is - en voor zijn medeweggebruikers.

Het spreekt vanzelf, en dit tot slot, dat alle drie de boeken hun waarde verliezen zodra er natuurijs ligt. Dan past geen gesnuffel in de letters meer, maar gewoon schaatsen, voor wat je waard bent.

Jan Stoot

'Schaatsen met Hein Vergeer' door Jan Visbeen, Uitgeverij Elmar, ISBN 90-6120-548-4, f 24,50.

'Schaatsen, oefening en training voor school en vereniging' door Jos Geijssels, Peter Boogers en Nanno Nanning, Uitgeverij De Vrieseborg, ISBN 90-6076-156-1, f 29,90.

'Handboek wedstrijdschaatsen' o.r.v. Henk Gemser en Gerrit Jan van Ingen Schenau, Uitgeverij Eisma, ISBN 90-7005257-1, f54,50.

A month in the country

Schoonheid en diepgang in kalme Britse produktie

Tussen de veelheid van Amerikaanse films (en dit najaar lijkt de toevloed werkelijk onstuitbaar!) duikt af en toe zo'n gaaf Europees produkt op. U weet dat ik daar altijd op gespist ben, en dat ik doorgaans juist die kleine films, die vaak geruisloos uit de bioscoop verdwijnen doordat ze niet voldoende aandacht krijgen, eens even in de schijnwerpers zet. Deze maand is dat 'A month in the country, een Engelse film voor fijnproevers.

De film begint met beelden van een soldaat die met z'n laatste krachten bezig is zich uit een modderpoel omhoog te werken. Even later zijn we terug in de beschaafde wereld. Het is inmiddels 1920, en we zien een jongeman, keurig gekleed maar nerveus en prikkelbaar, die per trein naar het platteland reist. In de loop van het verhaal wordt duidelijk dat dit dezelfde jongen is, die we eerder als soldaat hebben gezien. Hij is, vooral mentaal, zwaar gehavend uit de oorlog gekomen, en hij is op weg naar een kleine plaats in Yorkshire. Hij blijkt werkzaam als restaurateur en hij wil in Oxbodby een muurschildering in een kleine kerk proberen bloot te leggen. Hij wordt niet bijster hartelijk ontvangen

door de pastor, die bang is dat de schildering, eenmaal onthuld, de gelovige teveel zal afleiden van de preek. Er ontstaat een gespannen sfeer, wanneer blijkt dat de verkleumde en verregende jongemen geen geld heeft voor logies. De priester biedt hem geen plaats aan in zijn eigen huis, maar staat slechts toe dat de jongen zijn intrek neemt in de toren van de kerk.

Wat later duikt een tweede figuur op: een jonge archeoloog, die eveneens een flinke knauw van de oorlog heeft opgelopen en die in een tentje op het grasveld naast de kerk bivakkeert. Tussen de beide lotgenoten ontstaat een voorzichtig soort vriendschap. Derde belangrijke figuur is de veel jongere, inne-

mende vrouw van de priester, die duidelijk genegenheid opvat voor de restaurateur. Het komt natuurlijk niet verder dan wat gesprekjes en wat diepe blikken, want Engeland is nog preuts en een meisje van eenvoudige komaf, dat met een plaatselijke hoogwaardigheidsbekleder is getrouwd, geeft die positie niet makkelijk op. De restaurateur wordt stap voor stap opgenomen in de kleine dorpsgemeenschap. Hij wordt uitgenodigd om te komen eten bij diverse gezinnen, en hij gaat mee naar het dorp om een harmonium voor de kerk uit te zoeken. Daar treft hij een oud-militair, die hem wat pijnlijke details vertelt over zijn vriend, de blonde archeoloog: die blijkt homoseksueel, en heeft om die reden de laatste weken van z'n dienstdadigheid in de gevangenis (!) doorgebracht. Zelf praten de beide mannen natuurlijk niet over dat onderwerp. Alle gebeurtenissen die ook maar in de verte met gevoel of emoties te maken hebben, worden vaagjes aangeduid, en verder gaat de regisseur heel bewust niet. Spanning krijgt het verhaal, doordat de restaurateur op een ogenblik begint te ontdekken dat de man die de muurschildering heeft gemaakt, een vreemdeling in het dorp moet zijn geweest, reden voor de archeoloog om met hernieuwde geestdrift te gaan zoeken naar een graf waar hij al een poos belangstelling voor had. Het verhaal heeft geen duidelijk slot en komt ook niet echt tot een conclusie omtrent de hoofdpersonen of wat hen beweegt. 't Is niet meer dan een blik in het leven van drie mensen, die toevallig op

Kenneth Branagh, Natasha Richardson en Colin Firth in 'A month in the country'

film

in 't kort

Made in heaven

De films van regisseur Alan Rudolph zijn doorgaans niet bedoeld voor een groot publiek. Maar met *'Made in heaven'* heeft hij toch duidelijk wat meer aan de commercie gedacht. Met grote sterren als Kelly McGillis en Timothy Hutton in de hoofdrollen maakte hij een sprookjesachtige film die klinkt als een

Kelly McGillis (midden) in *'Made in heaven'*

klok.

Timothy Hutton speelt een vriendelijke jongen, die besluit zijn ouders te verlaten om in de stad zijn geluk te beproeven. Onderweg is hij getuige van een auto-ongeluk. Hij slaagt erin om een moeder en haar twee kinderen uit een zinkende auto te redden, maar zelf verdrinkt hij. Spiernaakt belandt hij in een grote, betegelde ruimte, waar hij even later zijn tante ontmoet. Een tante die al lang is overleden...

De jongen is in de hemel en daar is het een gezellige boel. Hij ontmoet oude bekenden en ontdekt mogelijkheden die

de aarde niet kent. Maar dan wordt hij verliefd. Als hij op het punt staat te trouwen, krijgt z'n bruid van de manager van de hemel te horen dat ze haar tijd op aarde nog moet uittienen. Ze is namelijk een nieuwe ziel. De jongen smeekt om opnieuw terug te mogen naar de aarde om haar daar weer te ontmoeten, en dat wordt hem bij hoge uitzondering toegestaan. Hij krijgt er precies dertig jaar voor...

Het verhaal zit razend knap in elkaar, en de acteurs hebben duidelijk net zo genoten van het maken van de film als de regisseur toen hij hem aan het bedenken was. Iets heel bijzonders!

Midnight run

Robert DeNiro, nu eens niet volgegeten, kaal of krankzinnig, maar lekker puur natuurling, als een geklofte premiejager, die denkt nog één keer met een makkelijk zaakje z'n slag te kunnen slaan, om dan rustig te gaan leven. Hij is vroeger bij de politie geweest, maar door een streek van een collega, die ook nog z'n vrouw afpakte, moest hij het korps verlaten. Wanneer hij de opdracht krijgt om een accountant, die geld van de onderwereld aan liefdadige instellingen heeft geschonken, naar Los Angeles te brengen, lijkt dat een peuleschil. Vijf uurtes vliegen vanuit New York, en een flinke premie opstrijken, wie doet je wat. Maar de man in kwestie blijkt

V.l.n.r. Richard Foronjy, Robert Miranda, Robert DeNiro en Charles Grodin in *'Midnight run'*

vlieg angst te hebben. En dat is nog maar het begin van alle ellende, want er blijken meer mensen belangstelling te hebben voor deze sleutelfiguur...

Martin Ritt doorkruiste Amerika, met z'n gigantische crew, om deze overrompelende komedie te maken en hij blijkt daar al te zijn ingeslagen als een bom. Naast DeNiro speelt Charles Grodin een minstens even amusante rol als de accountant en de zwarte reus Yaphet Kotto als politie-inspecteur doet niet voor hen onder. Lachen!

Beyond therapy

Opnieuw lekker lachen bij deze komedie van Robert Altman, waarin de psychotherapie eens flink op de hak wordt genomen. Glenda Jackson en Tom Conti hebben beide een praktijk. Hun diverse cliënten ontmoeten elkaar via contact-advertenties en liggen overhoop met elkaar, met hun collega's of verloofden, zijn bi-seksueel of lijden aan een moedercomplex. Tussen al deze min of

Tom Conti en Glenda Jackson in *'Beyond therapy'*

meer halve garen blijken de beide psychiaters ook niet helemaal zuiver op de graat te zijn: de man gaat met zijn cliënten naar bed en brengt daar weinig van terecht, de vrouw heeft een hekel aan homo's en versprekt zich voortdurend. Bovendien hebben ze met elkaar vurige onder-onsjes in een kleine verbindingsruimte tussen hun beider spreekkamers, als ze er eens even helemaal krankzinnig van worden, steeds naar al die patiënten te moeten luisteren...

Behalve Jackson en Conti spelen Jeff Goldblum, Julie Hagerty en Christopher Guest vermakelijke rollen. Een feest der herkenning voor iedereen die inmiddels heeft ontdekt dat er tussen de moderne psychiaters (en de patiënten) heel wat beunhazen rondlopen.

Five corners

Een beklemmende, maar heel intrigerende produktie leverde regisseur Tony Bill af met *'Five corners'*. Het is zomer, 1964. Heinz, een man die in de gevangenis z'n straf heeft uitgezeten, is weer vrij en op weg naar z'n vriendin Linda. Die is niet bijster gelukkig met het idee, dat ze haar gewelddadige vriend zal terugzien en probeert bescherming te zoeken bij Harry. Maar die is juist pacifist geworden. Het komt tot een confrontatie

Jodi Foster en Tod Graff in *'Five corners'*

en het eerste slachtoffer dat valt is een pinguïn die Heinz voor Linda uit de dieren tuin heeft gestolen.

De sfeer van de film is niet goed na te vertellen, maar het hele verhaal is verrassend, onalledaags en ongewoon boeiend en intrigerend. Jodie Foster als Linda speelt een knappe rol, maar ook de vrij onbekende Tim Robbins, Todd Graff en John Torturro leveren topprestaties. Een merkwaardig tijdsbeeld van een periode die kort voorafging aan een serie ingrijpende veranderingen in de hele wereld.

L. v. O.

Leo van Opzeeland

ZET 'S EEN ANDERE BRIL OP!

**"BUITENLANDERS
HEBBEN VAN DIE RARE
EETGEWOONTEN."**

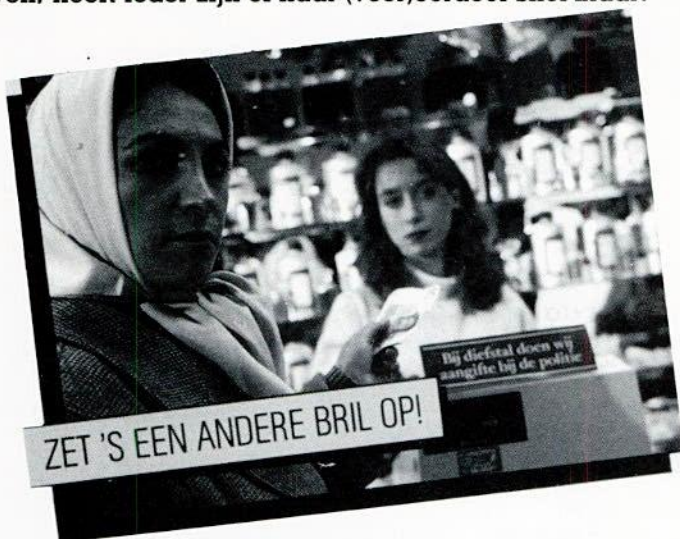

Vooroordelen?

ZET 'S EEN ANDERE BRIL OP!

Een vooroordeel is volgens het woordenboek een 'voorbarig' oordeel. Een oordeel waar niet over is nagedacht en wat niet gebaseerd is op enige kennis van zaken. Er bestaan nogal wat vooroordelen. Alle Belgen zijn dom, alle ambtenaren zijn lui en alle voetbalsupporters criminelen, om er zo een aantal te noemen. Vooroordelen. Iedereen maakt zich er weleens schuldig aan. Maar verbazend en zelfs beangstigend is het gemak waarmee vooroordelen worden uitgesproken en overgenomen. En dan zeker als het gaat om de buitenlanders die in ons land wonen. Over iemand die anders is, of op welke manier dan ook afwijkt van wat wij als 'normaal' beschouwen, heeft ieder zijn of haar (voor)oordeel snel klaar.

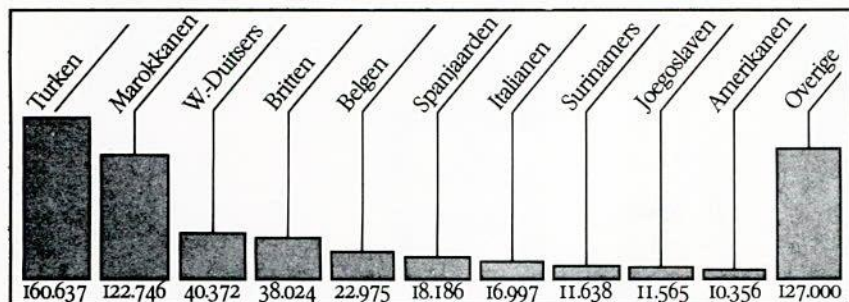

Buitenlander vaak zondebok

Buitenlanders krijgen maar al te vaak de 'zwarte piet' toegeschoven. Ze vormen immers een makkelijke zondebok. Ze zijn veruit in de minderheid (op bijna 15 miljoen Nederlanders, woont er in

ons land slechts 3,8% buitenlanders) en kunnen zich heel moeilijk verweren. Zo bestaat er het vooroordeel dat de buitenlanders in ons land de schuld zijn van de werkloosheid. Dat is grote onzin. Als de buitenlanders die nu een baan hebben weg zouden gaan, hadden we

Over het aantal buitenlanders dat in Nederland woont, bestaan nogal wat misverstanden. Om hoeveel mensen gaat het en uit welke landen komen ze? Daarom hieronder een schema, gebaseerd op de CBS-cijfers van 1-1-'87.

Aantal Nederlanders: 14.661.293 Aantal buitenlanders: 568.013

* Om het plaatje compleet te maken. Het aantal Nederlanders dat in het buitenland woont is: ongeveer 620.000.

"BUITENLANDERS
HEBBEN VAN DIE RARE
EETGEWOONTEN."

ZET 'S EEN ANDERE BRIL OP!

nog altijd ruim 600.000 werklozen.

Geef elkaar de ruimte

Ieder land heeft zijn eigen cultuur, zijn eigen gewoonten, geloofsovertuigingen, regels en taal. Wij trekken soms onze neus op voor bepaalde buitenlandse gerechten. Maar wat moet het een vreemde gewaarwording zijn voor een buitenlander om een Nederlander bij een viskraam een haring met uien 'uit-de-lasse-pols' te zien eten. En zo hebben we allemaal wat. Wie beseft dat het nogal dom is, om iemand om bijvoorbeeld zijn landsgewoonten of alleen huidskleur te veroordelen en vindt dat 'anders' zijn niet betekent 'minder goed' zijn, is al een heel eind. Want daarmee geef je niet alleen jezelf, maar vooral ook die ander de ruimte.

Leven en laten leven. Naast elkaar en met elkaar. 'Zet 's een andere bril op!' is het thema van de campagne waarin verdraagzaamheid centraal staat. Een initiatief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, dat op zo groot mogelijke schaal opgepakt zou moeten worden. Om zo het respect en het begrip tussen al die verschillende culturen en kleuren te bevorderen. Wat zal Nederland dan een stukje leuker zijn!

Bekend van de televisie

De campagne 'Zet 's een andere bril op!' wordt ondersteund door TV-spotjes, die regelmatig op de televisie te zien zijn. Er is een affiche gemaakt, er zijn kranten, stickers, folders en actiepakketten. De folder ligt in ieder geval op postkantoren en bibliotheken. Een campagne met een duidelijk doel: het wegnemen van al die vooroordelen, niet alleen in theorie, maar vooral ook in praktijk. Verdraagzaamheid en wederzijds respect. Daar draait het om. En wie daar niet tegen is, is er gewoon vóór en zet vandaag nog een andere bril op!

(Publicatie van de Commissie Voorlichting Minderheden van het Ministerie van Binnenlandse Zaken)

Surinaamse Indianen op zoek naar vrede en evenwicht

De Vereniging Tukayana is een organisatie van in Nederland verblijvende Surinaamse Indianen. Zij wil zoveel mogelijk weten van de huidige situatie. Het gaat niet alleen om het voortbestaan van Indianen als groep maar ook om de zienswijze en ervaring voor het behoud van de natuurlijke omgeving. Met het verdwijnen van de Indianen zal niemand meer gebruik kunnen maken van hun kennis en ervaring.

De Stichting Musiro wil de Indiaanse belangen ondersteunen in samenwerking met Indiaanse organisaties. Musiro is actief in de Amerika's en in Nederland. Tussen die gebieden moeten zoveel mogelijk verbindingen worden gelegd. Daarom wil Musiro voorlichting koppelen aan bijdragen tot het oplossen van de problematiek van de Surinaamse Indianen.

Tukayana en Musiro vinden het belangrijk dat Surinaamse Indianen de steun krijgen die zij verdienen. De situatie verslechtert snel, het vermogen tot overleven van de Indiaanse cultuur in Suriname wordt uitgedaagd. Over 5 á 10 jaar zal 't niet meer mogelijk zijn de ontwikkelingen om te buigen. EGO laat hieronder de Surinaamse Indianen zelf aan het woord.

"Wij, de oorspronkelijke bewoners van Amerika, zijn allen veroverd en ondergeschikt gemaakt aan belangen die ons overheersen en uitbuiten. Jaren van overheersing hebben ons gemaakt tot wat wij nu zijn. De veroveraars hebben geprobeerd onze normen en waarden weg te vagen. Westerse godsdienstige, politieke, maatschappelijke en economische structuren zijn ons opgelegd. Europeanen hebben geprobeerd onze rijkdom aan tradities te laten verdwijnen.

Onze maatschappelijke structuren bleken vreemd en bedreigend voor de nieuwe heersers. Het verschil is, dat de ene verovering beter gedocumenteerd is dan de andere. Dat maakt onze geschiedenis minder bekend en daarom misschien zelfs wel ernstiger dan sommige andere.

Onze cultuur is onder druk anders geworden. Rijkdom en ontwikkeling zijn ons afgenomen. Omdat ons verleden nooit is beschreven, blijkt het nooit te hebben bestaan! Daarmee wordt ons onze geschiedenis afgenomen. Vele Indianen zijn daarom gaan geloven dat ze

inferieur zijn aan de blanke overheersers.

De mens centraal

Onze religie heeft het mogelijk gemaakt dat de blanke overheersers vaste voet aan de grond kregen. Zij stelt de mens centraal als het hoogste levende wezen. Dit heeft de verovering over ons gebracht. Wij traden de kolonisten vreedzaam tegemoet, maar zij bleken niet bereid onze manier van denken te respecteren. Zij vonden ons verwerpelijk en van een lagere soort.

Ons respect voor het leven bleek in andere culturen niet op dezelfde manier te bestaan. Begrippen als 'eer' en 'geweten' bleken anders. De nieuwe mensen bleken een standpunt snel te kunnen verlaten voor persoonlijk gewin. Verschillende volken en stammen werden door kolonisten aangezet tot onderlinge strijd. Bondgenootschappen werden ontworpen en oorlogen waren het gevolg. Het bracht ons bijna de totale uitroeiing van ons volk.

In onze samenleving zijn gelijkheid en

gemeenschapszin sterk ontwikkeld. Onze religie zegt dat ieder mens gelijk is. Daarom is de Indiaanse samenleving in Guyana steeds op zoek naar het juiste evenwicht. Kleine veranderingen kunnen al tot grote gevolgen leiden.

Onze leiders ontleenden hun macht aan hun vermogen de gemeenschap in tijden van crisis in evenwicht te houden maar ze waren niet opgewassen tegen indringers die de wet met voeten traden. Wij werden verzwakt door de gedachte, dat de wereld was voor alle levende wezens.

Hoe konden wij ons verantwoord verzetten tegen het gebruik van de aarde door anderen? Indianen in Guyana hebben altijd de beste gronden bewoond. Plaatsten waar wij kunnen vissen, jagen en landbouw bedrijven. Dat zijn de pijlers waarop ons bestaan rust.

Doordat de indringers ons uit de woongebieden verdreven werd onze samenleving verstoord en uiteengeslagen. Onze wetten werden door de overheersers niet erkend en ons werd gezegd dat wij geen zeggenschap over onze gronden hebben.

Hoe konden wij vertrouwen hebben in nieuwe wetten, terwijl de onze zonder meer vertrappt werden? Onze wetten en normen waren niet goed, omdat ze niet beantwoordden aan het wereldbeeld van de overheersers. Onze woonplaatsen werden afgenomen omdat wij er, volgens hen, geen rendabel gebruik van maakten.

De ander accepteren

De blanken troffen ons bovendien in het heiligste wat er voor ons is: de integriteit van lichaam en geest. Ze maakten ons tot slaven. Maar Indianen sterven liever dan zich over te geven. In gevangenschap stierven wij massaal.

Dit was voor de blanken aanleiding ons te kwalificeren als zwak en inferieur. Het was een bewijs van luiheid, onbetrouwbaarheid en achtergesteldheid. We werden eigenwijs en dom gevonden omdat we de leiding van de blanken niet accepteerden. Wij konden daarom geen beroep doen op ons menselijk aspect: het accepteren van de ander.

Als een Indiaan geaccepteerd wilde worden, moest hij zichzelf een copie maken van het westerse model. Die aanpassing maakte hem tot een karikaatuur. Als dat tot excessen leidde, schrokken de blanken en hadden een extra reden om ons dom en achterlijk te vinden. Maar zij waren het die deze uitwassen creëerden. Vaak kozen de Indianen ervoor weg te trekken, afgezonderd van de ideeën van de blanken en afgesneden van de ontwikkelingen. Indianen hadden door de slechte ervaringen geen belangstelling voor de andere orde.

Zijn wij verantwoordelijk voor onze achterstand? Zijn de mensen nog steeds niet in staat hun verantwoordelijkheid tegenover het verleden te erkennen?"

(Overgenomen uit MUSIRO, uitgave van Musiro, stichting voor Indiaanse Cultuur. Secretariaat: Lee de Jong, Oeverstraat 33, 3961 AM Wijk bij Duurstede. Tel.03475-75150).

Onderkomen van Indiaanse vluchtelingen uit Suriname in Frans Guyana.

Zelf meemaken?

Laatst was ik op een kazerne en raakte in gesprek met iemand. Deze vroeg mij of ik al eens een grote Navo-oefening had meegemaakt, in Duitsland. Nee, dat had ik niet en ik voegde daar, onbenul als ik ben, 'gelukkig niet' aan toe. Prompt werd ik aan een verhoor onderworpen, over hoe dat dan bij mij zat, enzo.

Wie A zegt, zegt meestal ook B. Dus ik vertelde, heel eerlijk, dat ik dat toch wel een beetje onzinnig vond: oorlogje spelen terwijl er niets aan de hand is, te moeten toekijken hoe mensen in de modder rondspartelen, enzovoort. Dat zag ik nu nog niet zo erg zitten.

Nou, je begrijpt natuurlijk al dat mijn afgelegde verklaring weer het nodige veroorzaakte, en als een belediging werd opgevat. Vreemd toch, dat als je

een algemene opmerking over iets maakt dat vaak als een persoonlijke aanval wordt ervaren, terwijl daar helemaal geen sprake van is. Het hebben van een eigen mening, blijkt ook nu weer een hachelijke zaak te zijn.

Na mijn uitleg gebeurde pas het ergste: Hoe ik dan jonge dienstplichtigen in hun problemen kon bijstaan, begrijpen en helpen, als ik het zelf niet eens heb meegemaakt. Dank je de koekoek zeg. Overigens heb ik al zeer veel meege maakt en moet ik nog veel meemaken. Maar dat ik dan nog aan de drugs moet om een verslaafde te kunnen helpen of mezelf moet laten verkrachten om te kunnen begrijpen wat dat is of hoe dat voelt, gaat me toch echt te ver. Zo ken ik er nog wel dertig.

Ach, op zich is dit helemaal niet zo erg en mogen mensen echt wel denken wat ze zelf graag of niet graag willen. Interessanter is de vraag hoe mensen toch aan dit soort ideeën komen. Dat je het eerst allemaal meegemaakt moet hebben om er over te kunnen meepraten. Nu heb ik ook een heleboel dingen niet meegemaakt. Maar toch heb ik, in al mijn bescheidenheid, daar wel een mening over. Wellicht strekken ervaringen tot velerlei voordeel, maar dan heb je het ook wel gehad.

De uitleg die iemand aan dit verhaal gaf, vond ik wel aardig. Om een lang verhaal kort te maken kwam het hier op neer: Die man is gewoon jaloers. Dat je gewoon gezegd hebt wat je er van vindt. Hij werd door jou, met zijn eigen verlangens en ideeën gekonfronteerd, maar komt daar gewoon niet voor uit. Misschien is dit wel zo, eigenlijk kan me dat ook niet zoveel schelen. Maar als het zo is, dan maakt het in ieder geval weer duidelijk dat: als je wilt dat er iets verandert, je daar zelf de stoot aan moet geven, en de meesten van ons willen die verantwoordelijkheid niet. Dus doen we niets en dobberen we voort in onbevredigende situaties, wachtend op een wonder dat niet gebeurt en niet zal gebeuren ook.

Freek Pol

gedicht

'De reigers van Amsterdam' gaat over de liefde. Het gaat natuurlijk over de stad, over de waanzin van misdaad, helden en hoeren. Maar het vertelt vooral over de liefde. Dat gebeurt met een eigentijds, brutaal taalgebruik, dat zich aan geen enkele geldende stroming in de poëzie stoort. Aanleiding voor de jury van de Agenda Award om deze zomer Carla Bogaards voor 'De Reigers van Amsterdam' deze Amsterdamse Literaire Aanmoedigingsprijs toe te kennen (een wisseltrofee en f 1.000,-).

Een werkelijk schitterend prozagedicht (waarvan we hiernaast een fragment afdrukken) vol humor, tragiek en kultuurkritiek, maar vooral volbloed erotisch in de ware zin van dat woord. En met een uiterst fijnzinnig omslagontwerp van An Dekker met prachtige 'reiger' letters en een subtiel schilderij van Margarita Nicolaas, die ook in het boek figureert.

'De reigers van Amsterdam' door Carla Bogaards verscheen bij uitgeverij An Dekker, Amsterdam, 56 blz. f 26,-. (FS)

De reigers van Amsterdam, de hertogin en de zebra's

De hertogin had al haar rijpaarden losgelaten in de Amsterdamse stadsparken
maar omdat ze zich daarna nog weemoediger voelde dan voorheen
was ze naar Artis gefietst en had met de oppasser van de zebra's
een dealtje gemaakt:

Elke keer als ze zich melancholiek voelde mocht ze een ritje komen maken.

Denkt u dat ie het wel wil? vroeg ze en streelde met een witkanten gehandschoende hand de nek van een zebrahengst
daarna keek ze snel of z'n zwarte strepen niet hadden afgegeven.
Wat, riep de oppasser, wat, niet één, wel tien kunt u er krijgen.
Poeh, zei de hertogin. Ze liep op haar tenen langs de zebra's en lokte ze een beetje

arme zebra's, dacht ze, wat een rot leven op dat kleine stukje grond.
Zal ik een gedicht voor ze voorlezen, vroeg ze.
Alstublieft, antwoordde de oppasser, een liefdesgedicht.

Lieve zebra, zachte engel, streepdier met je mooie oren
wil je m'n gedicht wel horen
zal ik je vertellen over de de wind die over de steppen waait
over het wijde land, over het gras dat nooit wordt gemaaid
over de zebra-merries die glanzend voorbij hollen
over hun sterke benen en hun achterwerken, mooier dan van de mooiste snollen

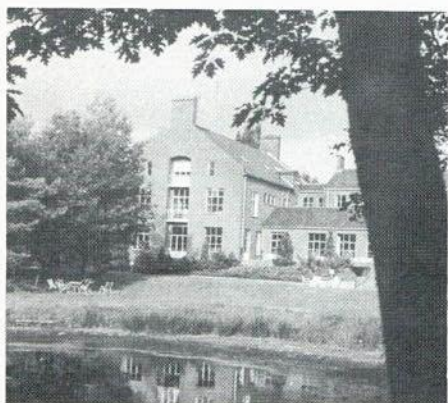
Ik weet het verder niet meer, zei ze
helemaal verlegen omdat de oppasser haar met open mond van top tot teen stond te bekijken.
Zoals in de meeste gedichten het geval is begon het zijdezacht te regenen.

Ontmoetingsweekend

Van vrijdagavond 21 tot en met zondagmiddag 23 oktober vindt in Vormingscentrum de Kapellerput in Heeze (bij Eindhoven) het 17e ontmoetingsweekend plaats. Als vanouds georganiseerd door de Homowerkgroep van het HV. En bestemd voor homo-, bi-, en hetero vrouwen en mannen. In verschillende thema-groepen worden onderwerpen besproken. Voorts wordt een aantal 'doe-groepen' aan geboden. Een greep uit het aanbod: relatienetwerken, lesbische leefstijlen, kontakt maken, aids en sero-positiviteit, workshop proza en poëzie, stem- en lijfwerk en dromen. Buiten deze groepen is er voldoende gelegenheid voor ontspanning, zoals sporten en dansen. De kosten van dit weekend liggen tussen de f 95,- en f 145,-.

Vormingscentrum 'Kapellerput' in Heeze

Een uitgebreide brochure met aanmeldingsformulier is aan te vragen bij de HV-werkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145.

Opvoeden tot vrede vanuit een humanistisch perspectief

Onlangs is een boekje verschenen onder de titel 'Dagelijks werk, opvoeden tot vrede vanuit een humanistisch perspectief'.

Het boekje tracht een antwoord te geven op de vraag welke criteria er zijn te formuleren vanuit de humanistische levensovertuiging voor de vormings- en opvoedingspraktijk, opdat waarden als vrijheid en rechtvaardigheid zonder geweld kunnen worden gerealiseerd. 'Dagelijks werk' is een uitgave van het Comité Internationale Vredesactiviteiten

(CIVA), waarin wordt samengewerkt door een aantal mensen uit de Humanistische Werkgroep Conflictstudie uit België en het Nederlandse Humanistisch Vredesberaad.

Buiten het Ten Geleide en een viertal bijlagen bevat deze brochure drie hoofdstukken: (1) Opvoeden met overtuiging, (2) Spreken wij over hetzelfde? (over de begrippen vrede, vrijheid en rechtvaardigheid, veiligheid, conflict,

agressie, geweld en weerbaarheid) en (3) Opvoeden, gericht op weerbaarheid zonder geweld. In dit laatste - en langste - hoofdstuk gaat het vooral over 'conflictologie', o.a. het herkennen van conflicten, ze erkennen en als onvermijdelijk ervaren, er actief mee omgaan, middelen om conflicten te beheersen, actieve weerbaarheid en samen denken over het ontstaan van oorlog en maatschappelijke acties zonder geweld.

Niet altijd even gemakkelijke stof, maar in 'Dagelijks werk' beknopt en helder weergegeven. Bovendien wordt de leesbaarheid aardig vergroot door een achttal paginagrote tekeningen van de - voor EGO-lezers niet onbekende - tekenaar Willy Lohmann.

'Dagelijks werk' is te verkrijgen door storting van f 5,- (incl. porto) op giro 79911 t.n.v. Humanistisch Vredesberaad in Utrecht.

HIVOS op lokale tv

Eind oktober verzorgt HIVOS, het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking, in een viertal steden een uitzending via lokale televisie-omroepen.

In Groningen, Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven wordt een film uitgezonden over het werk van CEPROD, een door HIVOS gesteunde ontwikkelingsorganisatie in het Middenamerikaanse Honduras. De film is door de mensen van CEPROD zelf gemaakt en geeft een beeld van verschillende projecten in het noordoosten van Honduras. Die projecten zijn gericht op verbetering van de sociaal-economische positie van de boerenbevolking. Zelfwerkzaamheid en organisatie staan daarbij centraal. De vrouwen hebben er het heft in handen genomen en runnen hun eigen varkensmesterij, moestuin of naaicollectief. De mannen organiseren zich in landbouwcoöperaties. Veel tijd wordt

besteed aan alfabetisering, scholing en bewustwording.

Groningen, lokale omroep OOG-tv, kanaal 4

27 oktober: 20.30-21.00 uur

29 oktober: 12.30-13.00 uur

Amsterdam, Salto Omroep Amsterdam, kanaal 4

28 oktober: 16.30-17.00 uur

Herhaling om het uur tot middernacht

Rotterdam, Omroep Rotterdam, kanaal 28

29 oktober: 17.30-18.00 uur

Eindhoven, Lokale omroep SOLO, kanaal 61

30 oktober: 19.00-19.30 uur

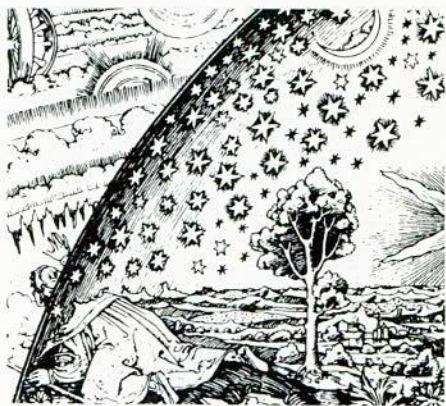
Holisme in Rekenschap

Het septembernummer van het humanistische kwartaalblad *Rekenschap* is geheel gewijd aan het de laatste jaren zeer actuele thema **holisme**. Er zijn in dit nummer bijdragen opgenomen van:

- prof.dr. S.L. Kwee (natuurkundige en filosoof), met een pleidooi voor leven en werken in kleinschaligheid;

- ir. W. de Ruiter (natuurkundige en wetenschapsfilosoof), met een analyse van de verschillende crises van de moderne samenleving en een schets van de holistische antwoorden daarop;

- prof.ir. J.S.O. van Asseldonk (landbouwkundige), die de toepassingsmogelijkheden van het holisme onderzoekt op het gebied van de landbouw,

- dr. B. van Steenbergen, die de vraag behandelt of het holisme een inspirerende levensstijl kan zijn voor de toekomst. Hij stelt dat de Nieuwe Tijd-beweging een soort metabeweging is, die verschillende andere sociale bewegingen (m.n. de persoonlijke groei-, de milieu-, de vrouwen- en de vredesbeweging) in meer of mindere mate omvat. Daarbij is spiritualiteit een belangrijk bindmiddel. En al doet hij dat niet kritiekloos, Bart van Steenbergen concludeert toch dat het holisme een belangwekkende, fascinerende stroming is, die een bijdrage kan leveren aan een nieuwe hoopgevende levensfilosofie.

Dit 'holisme-nummer' van *Rekenschap* is te bestellen door f 12,50 te storten op giro 582293 van de Stichting Socrates te Utrecht, o.v.v. 'Rekenschap, sept. 1988'.

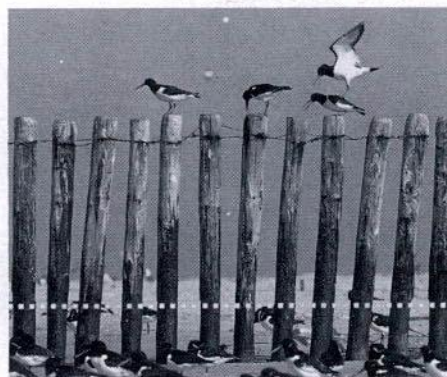
De zee geeft, de zee neemt. Kalender steunt actie eiland Griend

Al jaren besteedt EGO in een herfstnummer aandacht aan de nieuwe kalender van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Wij beschouwen dat als een bescheiden bijdrage – hoe indirect ook – aan de noodzakelijke strijd voor behoud of herstel van een natuurlijk leefmilieu. Immers, dat milieu vormt de basis voor een menselijke samenleving. Een, relatief klein, voorbeeld van behoud van zo'n onvervangbaar stukje na-

tuur is de actie voor het eiland Griend in de Waddenzee. De zee geeft, de zee neemt. Op Griend vooral het laatste. Om dit unieke vogeleiland te redden van de ondergang wordt een beschermende zanddijk aangelegd. Dat kost uiteraard miljoenen. Er is financiële steun van de overheid en de Europese Gemeenschap, toch moet Natuurmonumenten ook heel wat opbrengen. Zij doet dat door een inzamelingsactie onder leden, maar ook door de opbrengsten van een speciaal uitgegeven boek en van de kalender '89 te bestemmen voor Griend.

Het boek 'Griend' (groot formaat, gebonden, 160 blz. met bijna 200 kleurenfoto's, kaartjes en tekeningen) is ver-

krijgbaar in de boekhandel of te bestellen bij Natuurmonumenten, Noorderende 60, 1243 JJ 's-Graveland, tel. 035-62004. Prijs f 49,90 (ledenprijs f 45,-). De kleurenfoto's van boek en kalender zijn van Nederlands bekendste natuurfotograaf Jan van de Kam. De kalender is fors van formaat (37 x 48 cm), kost maar f 16,50 incl. porto (leden f 12,95) en is te bestellen op genoemd adres. Een jaar kijkplezier en tevens steun voor het behoud van Griend!

JUNI '89

ma	di	wo	do	vr	za	zo	ma	di	wo	do	vr	za	zo
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Geniet van de duisternis en wordt bescheiden

De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten heeft het behoud van de duisternis tot één van haar doelstellingen gemaakt. Daarbij had men natuurlijk niet in de eerste plaats de amateursterrenkunde op het oog; het ging uiteraard om de talloze nachtdieren die voor hun bestaan afhankelijk zijn van de duisternis. 'Dat is ook veel belangrijker', zullen sommige lezers denken. 'De levende natuur hier op aarde is onze zorg meer waard dan de ver-van-m'n-bed-show van de sterrenhemel.' Maar zo eenvoudig ligt dat niet. Het leven op aarde is in talloze opzichten afhankelijk van gebeurtenissen aan de sterrenhemel. Sterker nog: er is een nauwe relatie tussen verschijnselen in het heelal, ver van ons verwijderd in ruimte en tijd, en het leven op onze planeet.

Neem bijvoorbeeld de kalender. Die is geheel gebaseerd op bewegingen aan de sterrenhemel. Een jaar is de tijd die de aarde nodig heeft om één keer rond de zon te bewegen. En een dag is de periode waarin de aarde zelf één keer ronddraait, om haar eigen as. Tijdens één omloop om de zon draait de aarde 365 keer om haar as, en daarom telt het jaar 365 dagen. Islamitische volkeren hebben het jaar ingedeeld in dertien maanden, omdat het dertien keer per jaar volle maan is: in één maand draait de maan één keer om de aarde. (Daar komt trouwens ook het woord 'maand' vandaan!). De Romeinen voerden een verdeling in twaalf maanden, omdat de zon in één jaar door de twaalf sterrenbeelden van de Dierenriem lijkt te bewegen; opnieuw een sterrenkundige reden. En dat de week zeven dagen telt, komt doordat men vroeger zeven bewegende hemellichamen kende: zon, maan en vijf planeten.

Ritme

Nu is de kalender een kunstmatig iets, door mensen opgesteld om de tijd beter bij te houden. Maar al die bewegingen in het heelal hebben ook hun invloed op de natuur op aarde. Zoogdieren hebben een ingebouwd dag-en-nacht-ritme van ongeveer 24 uur, dat ook werkt wanneer ze geheel van de buitenwereld worden afgezonderd. Bij de mens duurt de menstruatie-cyclus van de vrouw gemiddeld 29½ dag, precies de periode tussen twee opeenvolgende Volle Manen. Niemand weet hoe dat komt, maar dat er sprake is van toeval lijkt wel uitgesloten.

Dat de beweging van de aarde om de zon van invloed is op de natuur behoeft geen betoog: iedereen is vertrouwd met de opeenvolging der seizoenen en met de manier waarop planten en dieren daarop reageren. En wist u trouwens dat sommige trekvogels zich bij hun jaarlijkse terugkeer naar het noorden

oriënteren op de sterrenhemel? Dat is een kunst die de meeste mensen al lang geleden verlerd hebben!

Evolutie

We weten nu ook dat de evolutie van het aardse leven ingrijpend beïnvloed is door kosmische gebeurtenissen. Het bekendste voorbeeld is het uitsterven van de dinosaurussen, zo'n 65 miljoen jaar geleden. Ruim honderd miljoen jaar waren deze reuzenreptielen de heersende levensvorm op aarde geweest, en niets leek hun heerschappij te bedreigen. Totdat, geheel onverwachts, een komeet in botsing kwam

met de aarde: een kosmische catastrofe met verstrekkende gevolgen. De inslag van de komeet wierp vele tonnen stof de dampkring in, en jarenlang werd het licht van de zon verduisterd. Wat ons nu na een grootschalige kernoorlog voorspeld wordt, een nucleaire winter door enorme hoeveelheden stof en roet in de atmosfeer, gebeurde toen. Voedselketens werden verbroken, en talloze soorten en families planten en dieren stierven uit, waaronder de machtige dinosaurussen. Daardoor was er opeens volop gelegenheid voor de veelzijdige evolutie van de zoogdieren, wat uiteindelijk resulteerde in het ontstaan van Homo sapiens – de mens. In zekere zin hebben wij ons bestaan dus te danken aan de inslag van een komeet!

Massale uitstervingen, zoals die van de dinosaurussen hebben veel vaker plaatsgevonden in de geschiedenis van de aarde. Biologen en astronomen raken er steeds meer van overtuigd dat kosmische rampen hiervoor verantwoordelijk zijn.

Ijstijden

En er zijn nog andere astronomische invloeden. Neem bijvoorbeeld de zonnestraling, waar elke levensvorm op aarde van afhankelijk is. Die zonnestraling is constant en onveranderlijk – tenminste, daar gaan we van uit. Maar hoe zeker weten we dat? In de zeventiende eeuw was de gemiddelde temperatuur op aarde ruim een graad lager dan normaal, wat tot zeer strenge winters leidde (u kent toch ook die fraaie ijsstafere-len van Hollandse schilders uit die tijd?). In diezelfde periode waren er op de zon veel minder donkere vlekken te zien dan normaal. De lagere temperatuur op aarde werd dus hoogstwaar-

Franse houtsnede uit 1504 met het verband tussen de sterrenbeelden uit de dierenriem en het dagelijkse werk binnen een jaar.

Zeiss Planetarium Artis

Wie de sterrenhemel eens onder ideale omstandigheden wil bekijken, moet een bezoek brengen aan het Zeiss Planetarium Artis. Daar wordt het nachtelijk firmament met ongekende precisie afgebeeld op de binnenkant van een twintig meer grote koepel. Een ingenieuze sterrenprojector brengt alle hemelverschijnselen tot leven, desgewenst in versneld tempo. De bezoeker waant zich ver buiten de bebouwde kom onder het echte uitspaniel. Het Zeiss Planetarium Artis, dat op 2 mei dit jaar geopend werd, is het enige planetarium in zijn soort in Nederland. Het is zeven dagen per week geopend (uitgezonderd maandagochtend), en op elk heel uur worden er planetariumvoorstellingen gegeven, te beginnen om 10.00 uur (de laatste voorstelling is om 16.00 uur). Het programma is getiteld 'Levend heelal', en het biedt een indrukwekkend beeld van de relatie tussen het leven op aarde en de evolutie van de kosmos.

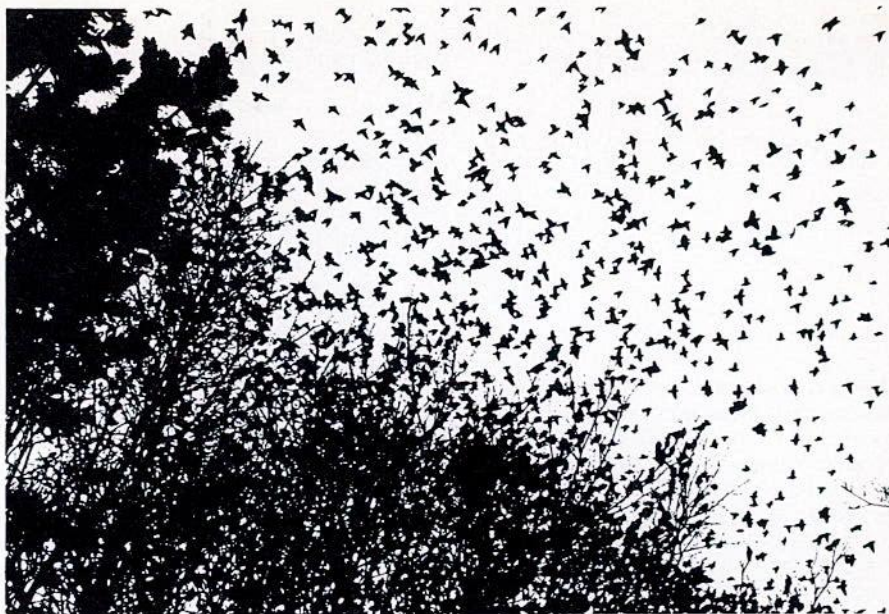
Het Zeiss Planetarium Artis bevindt zich op het terrein van Artis, aan de Plantage Kerklaan in Amsterdam. De toegang tot het planetarium is bij de entreprijs van Artis inbegrepen. Andere voor het publiek toegankelijke planetaria zijn in Nederland te vinden in Franeker (het Eise Eisinga-planetarium) en in Den Haag (de Digistar-projector van het Omnisversum).

schijnlijk veroorzaakt door een verandering in de activiteit van de zon. Stel dat er binnenkort opnieuw zo'n 'Kleine Ijstijd' optreedt, kunnen de natuur, de daarop geënte landbouw, de energievoorziening en de wereldeconomie dat dan aan? En hoe zit het met de 'grote' ijstijden? Ook die werden veroorzaakt door veranderingen in de hoeveelheid zonnestraling, vermoedelijk als gevolg van baanschommelingen van de aarde. En u moet niet denken dat we de ijstijden achter de rug hebben, dat die thuishoren in de prehistorie. Met de regelmaat van de klok blijven ze terugkeren, zo eens in de twintig- à vijftigduizend jaar. Een onvoorstelbaar lange tijd voor een mens, maar niet meer dan één tik van het kosmische uurwerk. Hoe zal het de planten- en dierenwereld op aarde vergaan tijdens de volgende ijstijd?

Hoe zal het de mens vergaan?

Onverschilligheid

We zien dat er inderdaad een nauwe relatie bestaat tussen gebeurtenissen in het heelal en het leven op aarde. Een verband dat tot nadenken stemt. Want al hoeven we beslist niet bang te zijn dat het vandaag of morgen met ons is gedaan, via één rake klap van een ko-

Vogels richten zich bij hun trek soms mede op de sterrenhemel.

Foto Marcel Minnee

meet bijvoorbeeld, toch is het goed om ons te realiseren dat we kwetsbare organismen zijn in een vijandig geheel. Of moeten we zeggen: in een onverschillig heelal? Is het leven op aarde misschien gewoon een bijproduct van de kosmische evolutie, een onbelangrijk neveneffect van de ontwikkeling van het universum?

Dat het leven op onze planeet niet los gezien kan worden van de evolutie van het heelal staat inmiddels wel vast. Als er in het heelal geen sterren waren ontstaan, bestond ook onze zon niet. En zonder sterren zouden er geen planeten zijn waarop zich leven zou kunnen ontwikkelen. Trouwens, als er geen sterren waren gevormd, zou er in het heelal alleen waterstof en helium voorkomen, de twee lichtste elementen die er bestaan. Alle zwaardere atomen, zoals koolstof, zuurstof en stikstof, zijn in het binnenste van sterren gevormd. Uit waterstof en helium kan geen levende materie worden gecreëerd; daar zijn ingewikkelder moleculen voor nodig. Het is de evolutie van het heelal geweest, de levensloop van andere sterren, die de bouwstenen heeft geleverd waaruit de aarde en het leven op onze planeet is opgebouwd. Elk koolstof- en zuurstofatoom in uw lichaam is ooit in het binnenste van een andere ster gevormd, en alles en iedereen om u heen bestaat uit sterrestof. Het leven op aarde, in al zijn verscheidenheid, is slechts één uitingsvorm van de evolutie van de kosmos.

Respect en bescheidenheid

Maar moet het leven dan inderdaad beschouwd worden als een onbelangrijk bijproduct van de ontwikkeling van het heelal, als een toevallige variatie op een kosmisch thema? Daarover is het laatste woord nog niet gezegd. Astronomen zien steeds in dat het 'ontwerp' van het heelal heel bijzonder is, alsof er toch een grote architect aan het tekenen is geweest. De vier natuurkrachten die in het heelal werkzaam zijn (zwaarte-

kracht, elektromagnetische kracht en twee verschillende kernkrachten) zijn zó op elkaar afgestemd, dat het ontstaan van sterren en de vorming van ingewikkelde atomen haast onvermijdelijk was. Wanneer de sterkteverhouding tussen de vier krachten maar iets anders geweest zou zijn, dan zouden er nooit sterren zijn ontstaan, of ze zouden zo snel zijn opgebrand dat leven niet de tijd kreeg om zich te ontwikkelen.

Hetzelfde geldt voor een aantal natuurconstanten. We gaan even van heel groot tot onvoorstelbaar klein. Protonen, die deel uitmaken van atoomkernen, zijn bijvoorbeeld 1831 maal zo zwaar als elektronen, die om de atoomkernen heen bewegen. Niemand weet waarom die verhouding zo is. Maar men weet wel, dat die verhouding niet tweemaal zo groot of tweemaal zo klein had moeten zijn, anders zouden er nooit ingewikkelde atomen en levende organismen kunnen bestaan. Allerlei zaken in het heelal lijken op elkaar afgestemd te zijn om de ontwikkeling van leven mogelijk te maken. En hoewel wetenschappers niet op zoek zijn naar een goddelijke architect van het heelal maar naar een allesomvattende natuurwet, doet dat aan het principe niets af: het heelal lijkt 'ontworpen' te zijn om leven voort te brengen. Toeval? Dat weet geen mens.

Wie over dit alles nadenkt, kijkt voortaan met andere ogen naar de sterrenhemel. De mens, en al het leven op aarde, is verbonden met het heelal. Ons contact met de kosmos moet niet verloren gaan, want het draagt ertoe bij dat we de natuur leren respecteren. Het leert ons ook een bescheiden opstelling rond onze eigen positie op de levende planeet aarde. Behoud de duisternis en geniet ervan!

Govert Schilling
wetenschapsjournalist en medewerker
van het Zeiss Planetarium Artis

(Iets verkort overgenomen uit het kwartaalblad Natuurbehoud van augustus 1988)

Weg jij

Na een gesprek over methoden om met roken op te houden, wierp ik mijn pakje shag uit het raam, gooide mijn aansteker er achteraan, en zei: "Afgelopen uit, weg jij, ik rook niet meer." Mijn collega's, want het speelde zich af op een kantoor, gingen naar het raam. Mijn pakje halfzware shag lag in de regen op het tegelpad. "Zonde," zei een van hen, "je had beter gewoon een knaak naar buiten kunnen gooien. Die kan beter tegen de regen." Hij keek me meewarig aan. "Op die manier gaat het namelijk niet, dat weet je toch? Dat is wetenschappelijk vastgesteld en alles." "Schijnt aan de wetenschap," zei ik. "Het is gewoon beter voor m'n conditie." Ik speelde in die tijd volleybal.

Het ging door. Nu over een onderwerp het werk betreffende. De ochtend repte zich ten einde, er werden broodjes gebracht, de middag ontrolde zich en tegen het borreluur begonnen we conclusies te trekken. Bij het bedrijf waar ik toen werkte, waren vergaderingen van een driekwart dag niet ongewoon. Al die tijd had ik niet gerookt. Af en toe was er een pakje in m'n richting geschoven, maar dat had ik vriendelijk dankend afgeweerd. Toen we 's avonds in het café de vergadering evalueerden, ging ik naar de wc en beet daar zo hard op mijn duim dat het onderste gewricht de volgende dag helemaal blauw was. Zal ik nu, twintig jaar na dato, eens uitleggen welke methode ik hier volgde?

Het eerste ingrediënt was angst. Een van mijn collega's, een man genaamd Steef, had enige tijd daarvoor zijn schoonvader bij zich in huis genomen. Deze schoonvader leed aan longkanker, en bij het begin van onze dagelijkse

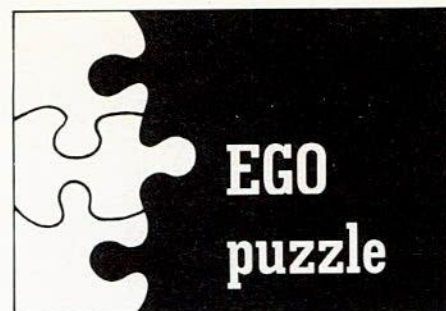
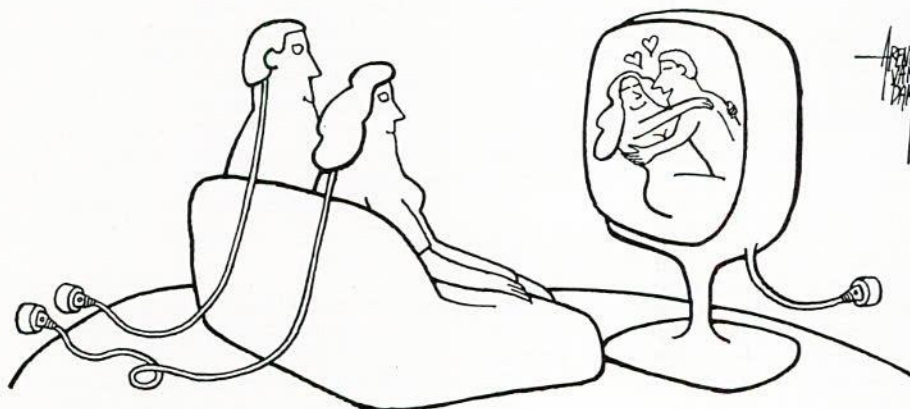
werkzaamheden gaf Steef altijd kort en zakelijk een beschrijving van hoe het de afgelopen nacht vergaan was. De schoonvader was een lange, zware man, daarom was het Steef zijn taak geworden om hem te verzorgen. Maar inmiddels was de lange man eigenlijk niet meer zwaar, hij was zelfs opvallend licht geworden, een heel lange, heel lichte man. Er kwamen dag en nacht geluiden uit hem, geruis en ge piep. Merkwaardig doordringend was dat, zei Steef, je hoorde het in het hele huis.

Het maakte me zo bang dat ik wilde stoppen. Maar met angst alleen zou ik er niet komen, dat was wetenschappelijk vastgesteld. Men diende, behalve een straf, ook een beloning in het vooruitzicht te hebben.

Dan ga ik stukken beter volleyballen, dacht ik. Tsja, dat moest nog maar blijken. Nee, ik vond me zelf meer iemand voor een oppervlakkiger beloning, een geldprijs, een zoen van de koningin. Of iets met waardering, dat stond toen, en trouwens nu nog, hoog bij mij genoteerd. Liefst terechte waardering, maar liever onterechte waardering dan helemaal geen waardering.

Zo kwam ik tot mijn duivelse plan. Heel geleidelijk bouwde ik in mijzelf het besluit op met roken te stoppen. Ik verbond het aan een tijd en een plaats, waarbij ik de details zo precies voor me zag, dat de ramen op het desbetreffende moment absoluut open moesten, ook al regende het die dag en was het guur weer. De wending die ik aan het gesprek gaf, waardoor het onderwerp stoppen met roken werd, had ik vooraf ingestudeerd. Er kon niets fout gaan en dat gebeurde ook niet. Ik kreeg in ruime mate de beloning die ik mezelf had beloofd. Alleen het volleyballen leed er onder. Ik liep in die tijd een zodanige duimblessure op, dat ik het halve seizoen niet kon spelen.

Tom Pauka

De oplossing van de zandloper in het vorige nummer luidt als volgt: 1 spreken; 2 spreken; 3 persen; 4 peren; 5 eren; 6 een; 7 en; 8 e; 9 er; 10 eer; 11 keer; 12 kreet; 13 ekster; 14 stekker; 15 strekken.

Hieronder een puzzel waar de vier juiste woorden van elk zeven letters zowel horizontaal als verticaal ingevuld dienen te worden. De omschrijvingen luiden: 1 spel; 2 knots; 3 verslag; 4 niet doen.

1	2	3	4
2			
3			
4			

HV-radio/tv-gids 88/89

Met een zekere regelmaat bereiken raadslieden zowel als het bureau hoofdredactiesman vragen naar de radio- en tv-uitzendingen van het Humanistisch Verbond. Het leek ons daarom een goede gedachte om de zojuist verschenen gids 1988/89 van de radio/tv-dienst van het HV als bijlage bij dit nummer van EGO mee te zenden. In deze gids treft de belangstellende o.a. informatie aan over de programma's in het komende seizoen, een kalender waarop de uitzenddata vermeld staan en service-informatie (aanschaf cassettes e.d.). Makkelijk om bij de hand te houden dus!

Redactie

?

vragen staat vrij

Het kwam op in de zestiger jaren:
het nieuwe denken
in tegenstellingen.
Om belangen en macht
helder te krijgen,
polariserend.

'n Gevaar:
zo naar problemen, situaties kijken
roept afstand op.
De ander, het andere wordt vreemd, ver
weg;
er ontstaat wantrouwen
de relatie verziekt
tussen mensen, groeperingen, staten,
politieke systemen.

'n Gevaar:
zo voor de hand liggend
wij en zij
beter, slechter
goed, kwaad
blank, zwart
kapitalisme, communisme
godsdienst, andere of geen

Toenadering, vertrouwen
ver weg
niet meer mogelijk.
De gewantrouwde
nimmer kan hij bewijzen
vertrouwen waardig te zijn.

Het kwam op in de tachtiger jaren
het nieuwe denken
in één groot geheel
holistisch.
Alles hangt met alles samen
vraagstukken
ze overstijgen
mens, groeperingen, staten, politieke
systemen.

Het belang:
een wereld of géén wereld

De macht:
heeft altijd zijn prijs

Niet: vraagstukken zijn onoplosbaar

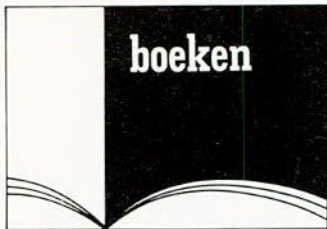
Wel: kan de mens loslaten
denken en handelen
in ik tegen zij
in goed en slecht?

Steven

Bovenstaande tekeningen zijn van de Vlaamse cartoonist Luc Zeebroek (beter bekend onder zijn pseudoniem Kamagurka) en afkomstig uit zijn nieuwste bundel 'Mieke's eerste exhibitionist'. De produktiviteit van Kamagurka is werkelijk onvoorstelbaar. Wekelijks tekent hij voor de Haagse Post, het Belgische TV-blad Humo en nog wat tijdschriften, geeft sinds vorig jaar (samen met Herr Seele) zijn eigen tijdschrift Lava uit en produceert met de regelmaat van de klok nieuwe bundels met strips en cartoons.

Zijn bewonderaars slaan deze werkdrijf met veel instemming gade, temeer daar de kwaliteit er geenszins onder lijdt. Integendeel zou ik haast zeggen. Want ook dit nieuwe album zit voor liefhebbers van zwarte humor weer boordevol kijk- en leesgenot. Hoe krankzinnig het onderwerp ook is, er valt (bijna) altijd wel te lachen. 'Mieke's eerste exhibitionist' door Kamagurka verscheen bij De Harmonie, Amsterdam, f 9.90. (WH)

Generaal Spoor

'Zijn werkkraak heb ik nooit kunnen verklaren. Tussen troepeninspecties door, over de hele archipel, vergaderingen met de landvoogd en overvliegende ministers, fractieleiders, ondernemers, stafofficiëren en bezoeken aan ziekenhuizen en hospitaalschepen, zie ik hem achter zijn werktafel schrijven; 's morgens vanaf 8 uur, op lange warme middagen en avonden zag ik bij het voorbijrijden nog de lamp in de werkkamer branden.'

Zo beschrijft R.M. Smulders in 'Een stem uit het veld' de, nog steeds tot de verbeelding sprekende, bevelhebber van de Nederlandse troepen in Indië tijdens de politioele akties, generaal S.H. Spoor.

De auteur, die destijds ritmeester-adjutant was van deze Spoor, heeft met zijn teboekgestelde herinneringen niets toegevoegd aan datgene wat al bekend was. Dat er oorlogsmisdaden zijn begaan in Indië wisten we al en dat het moeten afblazen van de politioele akties, op last van de Nederlandse regering, tot grote frustraties heeft geleid bij velen, eveneens. Dat sommige hoge officieren, al of niet kortstondig, gedacht hebben aan het plegen van een militaire coup tipt Smulders slechts even aan. Zoals hij ook nauwelijks iets zegt over de doodsoorzaak van Spoor (de auteur houdt het op een embolie maar sloot enkele jaren geleden in een NRC-H-brochure vergiftiging niet uit). Ook wordt de intrigerende moord op de veiligheidsofficier Aernout (die gegevens verzamelde over corruptie en knoeierijen in het leger) met enkele regels afgedaan.

Jammer, dit alles, want door het gebruik van de ondertitel 'Herinneringen van de ritmeester-ad-

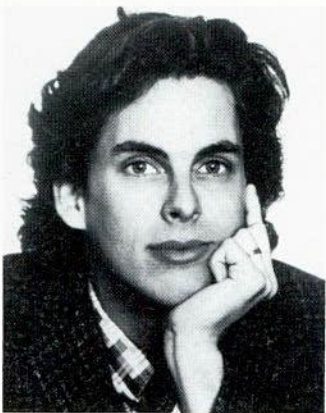

judant van generaal S.H. Spoor' schep je de verwachting juist over deze zaken toch wat nieuws te vernemen.

'Een stem uit het veld' door R.M. Smulders is een uitgave van De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, f 19,50. (WH)

Suksesdebuut

Het debuut van de Amerikaanse schrijver Michael Chabon, 'The mysteries of Pittsburgh', was de grote klapper van dit voorjaar wat de Engelstalige literatuur betreft. In sneltreinvaart volgden de drukken elkaar op. Gelijktijdig met de Nederlandse vertaling verscheen het boek afgelopen zomer in nog twaalf(!) andere landen. Op z'n zachtst gezegd een bijzonderheid. Hoofdpersoon in 'Geheimen van Pittsburgh' is Art Bechstein die, na een economiestudie te hebben voltooid, een zomer doorbrengt in Pittsburgh als bediende in een boekwinkel. Het is de laatste zomer van zijn jeugd en de eerste van een nieuw bestaan. Al vrij snel maakt hij drie nieuwe vrienden: de bibliothekaresse Flox Lombardi, een meisje van uitersten; de homoseksueel Arthur Lecomte en een vriend van Arthur, de heteroseksuele motorbink Cleveland. Met dit drietal brengt Art een heftige zomer door: hij wordt verliefd op Flox, belandt in bed bij Arthur en raakt door toedoen van zijn vader, een onderwereldfi-

guur bekend onder de naam Joe the Egg, Cleveland kwijt. Uiteindelijk komt Art weer alleen te staan: een fase in z'n bestaan is definitief afgesloten en de koers naar de toekomst is uitgezet. Een eigentijdse identiteitsroman.

'Geheimen van Pittsburgh' door Michael Chabon verscheen bij Het Spectrum, Utrecht, f 27,50. (WH)

Marine

Op 8 januari 1488 legde Maximiliaan van Oostenrijk, keizer van het Duitse Rijk en Heer der Nederlanden, de permanente organisatie voor alle Nederlandse zeezaken vast door de instelling van een Admiraliteit of Raad van Admiraliteit. Met deze zgn. Ordonnantie op de Admiraliteit

werd de basis gelegd voor de huidige Koninklijke Marine. Men zou dus kunnen zeggen dat de marine dit jaar op de kop af 500 jaar bestaat.

Voor de afdeling Maritieme Historie van de Marinestaf aanleiding om het boekje '500 jaar Marine' uit te geven. In nog geen 65 pagina's geven diverse auteurs een overzicht van vijf eeuwen Nederlandse zeemacht. Uiteraard kan in zo'n bestek niet al te diep op de zaken worden ingegaan. Toch zijn de medewerkers van de hiervoor genoemde afdeling er alleszins in geslaagd een even beknopte als heldere geschiedenis van de Koninklijke

Marine te beschrijven. Dit gegeven plus het feit dat het rijkelijk voorzien is van uitstekende illustraties en dat alles voor vijf gulden(!), maakt het mogelijk dat dit boekje door velen kan worden aangeschaft en gelezen. '500 jaar Marine' o.r.v. drs. L.L.M. Eekhout e.a. werd uitgegeven door De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, f 5,-. (WH)

Satire

'Kunst met peren' is de derde satirische roman van Harrie Jekkers en Koos Meinderts. Na de emancipatie ('Tejo, de lotgevallen van een geëmancipeerde man') en het onderwijs ('Uit de school geklapt') wordt nu de kunst op de hak genomen.

Hoofdpersoon in deze nieuwe roman is Maarten Bok, een ex-B-verpleger die het als Maarten de Bock helemaal hoopt te maken als vrij kunstenaar. Aan ideeën ontbreekt het de zweverige Maarten niet, maar er komt weinig uit z'n handen. Tevergeefs probeert hij bij Dolf, de eigenaar van zijn stamkroeg, in de gelegenheid te worden gesteld zijn werk te exposeren. Wanneer hij tenslotte, door toedoen van zijn vriendin Saskia, een expositie weet te krijgen bij één van de bekendste galeriehouders van Amsterdam zit hij nog 'slechts' met het probleem dat hij geen werk heeft. Ten einde raad richt hij met een, op de zolder van zijn ouders, gevonden map kindertekeningen zijn eerste tentoonstelling in. Tekeningen die door de galerie gemiddeld op enkele duizenden guldens worden vast-

gesteld en door bezoekers bij de opening als 'fantastisch' worden gekwalificeerd. Zo vallen uiteindelijk alle kunstminnenden door de mand, 'kunstenaar' Maarten de Bock als laatste.

'Kunst met peren' door Harrie Jekkers en Koos Meinderts werd uitgegeven door De Harmonie, Amsterdam, f 17,90. (WH)

Homoseksualiteit

De persoonlijke vrijheid van elk individu en het respect voor de medemens, toegespitst op homo's die problemen hebben, zijn de grondbeginselen van waaruit wordt geschreven in 'Homoseksualiteit en hulpverlening' door J. Schippers en J. Bontekoe. Eigenlijk is het vooral een boek voor hulpverleners. En dan specifiek gericht op deskundigheidsbevordering van hen - hetero's en homo's - die ervaring hebben met hulpverlening aan homoseksuele mannen of die ervaring graag zouden ontwikkelen. Het bevat daarover een aantal losse bijdragen.

Je zou je kunnen afvragen wat er nu zo bijzonder is aan hulpverlening aan homoseksuele mannen. In Nederland vinden veel hulpverleners hulpvragen van homomannen heel gewoon. De homoseksuele hulpvragers zelf hebben daar echter andere ideeën over. Ze voelen zich soms onbegrepen en niet geholpen door hulpverleners die zelf geen homo zijn. Het is dan ook niet zo gek dat de jhr. mr. Schorerstichting in Amsterdam - landelijk (hulpverlenings- en preventie-) bureau voor homoseksualiteit - zelf homoseksuele hulpverleners (m/v) in dienst heeft genomen. Toch is deze materie binnen omkeringen nog altijd uitermate controversieel.

Hoe het ook zij, deze bundel artikelen handelt alleen over homoseksuele mannen, omdat wel zeker is dat zij dikwijls kenbaar maken een gelijkgerichte hulpverlener op prijs te stellen. Een bundel over lesbische hulpverlening zal t.z.t. verschijnen.

Dit boek is echter ook interessant voor niet-hulpverleners. Het geeft nl. óók veel informatie over ontwikkeling van leefwijzen en relatievormen van homo's, kortom over de verschillen homoseksualiteit t.o.v. heteroseksualiteit.

Ik denk dat veel van het in dit boek beschrevene onder de noemer 'gewoon hetzelfde' te brengen valt als de context van de hulpverlening wordt verbreed. 'Homoseksualiteit en hulpverle-

ning' door J. Schippers en J. Bon-
tekoe, verscheen bij uitgeverij
An Dekker, Amsterdam 1988,
o.a.v. de Schorerstichting,
f 34,50. (KR)

Aforismen

Van W.F. Hermans verscheen
kort geleden, onder de titel 'Din-
ky Toys', een bundel korte, pittige
spreuken, ook wel aforismen
genoemd. Een kleine greep:

- Tijd is geld, zoals de horloge-
dief zei.
- Als een ijsberg: groot, maar
ten dode opgeschreven.
- Aristocraat in hart en nieren.
Verder nergens.
- Taalmystiek: Afzeggen is zo-
wat het tegengestelde van af-
spreken. Zou zeggen soms
geen spreken zijn?

WILLEM FREDERIK HERMANS

DINKY TOYS

- Theologisch dispuut: Een
dorpkerk bij zijn toren pakken
en als hamer gebruiken of als
strijdbijl.

Zoals te verwachten valt deelt
Hermans zijn 'vijanden' ook nu
weer enkele rake tikken uit:

- Hoelang is het alweer geleden
dat G.K. van het Reve, de
ezelspoep nog aan zijn
piemeltje, een verdachte geur
van heiligheid verspreidde!
- Zelden heb ik iemand zo
krachtig het tegendeel zien ton-
nen van wat hij bedoelde, toen
Harry Mulisch sprak: 'Daar
ben ik te chic voor'.

Als uitsmijter tenslotte:

- Vies, als de vingertoppen van
een blinde.
Wie er nu nog niet genoeg van
heeft koopt de bundel maar.
'Dinky Toys' van W.F. Her-
mans verscheen bij de Harmo-
nie, Amsterdam, f 14,90 (in-
gen.) en f 24,90 (geb.). (WH)

Migrantenliteratuur

De laatste jaren verschijnen er re-
gelmatig studies over de leefsi-
tuatie van buitenlandse werkne-
mers in Nederland. Geen enkele
studie kan de situatie van deze
mensen de lezer zo indringend
duidelijk maken als de zeven
verhalen in het boek van Halil
Gür, getiteld 'De hemel bleek
grauw'. Het is heel verfrissend te
weten dat de verhalen geschre-
ven zijn door iemand die weet
waar hij het over heeft. Halil Gür
is namelijk zelf in 1974 als gast-

arbeider naar Nederland geko-
men. Hij behoort tot de kleine
groep 'geslaagde' immigranten.
Zijn verhalen gaan over het da-
gelijkse leven van de Turkse im-
migrant in Nederland. Over za-
ken als werk, illegaliteit, een-
zaamheid, teleurstelling, verdriet,
aanpassingsproblemen en
generatieconflicten.

Evenals de verhalen in zijn eer-
der verschenen en bekroonde
verhalenbundel 'Gekke
Mustafa' zijn deze verhalen zo
menselijk en zo indringend ge-
schreven dat wat mij betreft dit
niet de laatste bundel van Halil
Gür is.

'De hemel bleek grijs' door Ha-
lil Gür verscheen bij De Geus,
Breda, f 23,50. (KH)

Ook een 'geslaagde' immigrant
is de in West-Duitsland wonen-
de Turkse auteur Aras OÖren.
Van hem verscheen dit voorjaar
bij Ambo/Novib in de antiracis-
me-reeks de roman 'Niks politie
asjebliet'

Het boek beschrijft een etmaal in
de Berlijnse wijk Kreuzberg. De
totaal verschillende personages
worden met elkaar verbonden
door de dood van een buurtbe-
woner. Aras OÖren weet de
spanning rond dit incident tot
een climax op te voeren en tege-
lijkertijd een heel indringend
beeld te schetsen van het dage-
lijks leven van zowel Duitse als
(illegale) buitenlandse bewo-
ners van Kreuzberg.

Na het lezen van deze roman is
het niet verbazendkend dat
Aras OÖren de literatuurprijs
voor de beste in Duitsland wo-

nende niet-Duitse auteur is toe-
gekend.

'Niks politie asjebliet' door Aras
OÖren is een uitgave van Novib,
Den Haag en Ambo, Baarn,
f 24,50. (KH)

Spaanse verhalen

Hallo, is Angela ook thuis?

'U vergist zich, mevrouw.'

*'Nee, u mij niet kwalijk, dan
heb ik verkeerd gedraaid...'*

*En ze hing op. Ze belde nog eens;
ze draaide nummers op goed ge-
luk die echter wel beantwoord-
den aan een zekere regelmatig-
heid. Een paar seconden en de
onbekende stem:*

'Ja...'

'Is Angela ook thuis?'

'Wie zegt u?'

*'Angela, zou ik die kunnen
spreken?'*

*'U vergist zich, mevrouw, er
woont hier helemaal geen An-
gela.'*

Een fragment uit het indringen-
de verhaal over een eenzame
vrouw die in het wilde weg tele-
foonnummers draait en vraagt
'of Angela thuis is' - een wanho-
pige poging om contact met de
buitenwereld te zoeken.

Het is één van de dertig korte
verhalen uit de bundel 'Balkons
met trieste dromen' van de Cata-
laanse schrijfster Carme Riera
(geb. 1948), docente Spaanse let-
terkunde aan de Universiteit van
Barcelona.

De verhalen - in lengte va-
riërend van één tot zestien pagi-
na's - handelen voornamelijk
over vrouwen: een studente, een
verpleegster, een huisvrouw of
de eigenaresse van een hotel, en
over hun verlangens, verliefdhe-
den, grote liefdes en diepe te-
leurstellingen. Ze spelen soms
in het heden, of ook aan het eind
van de vorige eeuw, tijdens de
Spaanse burgeroorlog of op een
nonsensschool in de jaren zestig.
Maar vrijwel steeds gaat het
over pogingen van een individu
om zich aan te passen aan het
'normale' dagelijkse leven, po-
gingen die - door de ongebruike-
lijke wegen die daarbij worden
bewandeld - meestal tot misluk-
ken zijn gedoemd. Riera's taal-
gebruik is poëtisch, erotisch en
ironisch, een feit dat er zeker
aan zal hebben bijgedragen dat
haar bundels in de oorspronke-
lijke Catalaanse versie talloze
herdrukken beleefden.

'Balkons met trieste dromen'
door Carme Riera (vert. Marga
Demmers) verscheen bij Sara/
Van Gennep, Amsterdam 1988,
166 blz. f 34,50. (FS)

Chinese wijsheid

Lau-tse, een oudere tijdgenoot
van Koeng Foe-tse (Confucius)
was in de 6e eeuw v. Chr. archi-
varis in ht keizerlijke China. Vol-
gens de overlevering zou hij,
toen hij - bijna ziek van de ge-
dragingen der mensen - de
woestijn inreed om te sterven,
door een poortwachter zijn over-
gehaald om zijn opvattingen
voor het nageslacht vast te leg-
gen. Zo ontstond de 'Tau-te tjing'
waarin de essentie van het tauis-
me in 81 spreuken werd neerge-
legd. Deze wijsgerige uitspra-
ken vormen - naast de prakti-
sche gedragsregels van het con-
fucianisme - al 2500 jaar lang de
belangrijkste grondgedachten
van de Chinese cultuur, met een
sterke doorwerking in het gewo-
ne leven van alledag.

In wezen is de levensfilosofie
van Lau-tse uiterst eenvoudig:
Accepteer wat je voor je ziet zon-
der iets aan de gegeven situatie
te willen veranderen. Bestudeer
de natuurlijke gang van zaken
en werk mee en niet tegen, want
als je verandering probeert aan
te brengen in wat is, roep je al-
leen maar weerstand op. Een
voor de extreem veranderings-
gezinde en naar buiten gerichte
westerse mens vaak moeilijk te
aanvaarden filosofie.

ZESENVIJFTIG

Wie het weten, spreken niet.
Wie spreken, weten het niet.

Houd je mond stijf dicht.
Houd je zintuigen in bedwang.
Matig je scherpe tong.
Vereenvoudig je problemen.
Maskeer je helder inzicht.
Wees één met het stof van de aarde.
Dit is de oorspronkelijke eenheid.

Wie deze staat heeft bereikt.
Bekommerd zich niet om vriend of
vijand.
Om voorspoed of tegenspoed, om eer of
schande.
Dit is dus het hoogste wat voor een
mens is weggelegd.

In 1973 verscheen in Engeland
een nieuwe Engelse vertaling
van de 'Tau-te tjing' door twee
Amerikaanse hoogleraren. In
deze wereldwijd geroemde ver-
taling - die vele herdrukken be-
leefde - kalligrafeerde Gia-Fu
Geng (geb. Shanghai 1919) de
Chinese tekst op sfeervolle pagi-
nagrote landschapsfoto's van Ja-
ne English (geb. Boston 1942). Op
de pagina ernaast werd de En-
gelse tekst afgedrukt, meestal
met een foto erbij. Een schitte-
rend boekwerk, nu ook met een
Nederlandse tekst (vert. uit het
Engels) en stevig gebonden, uit-
gebracht door uitgeverij Servire.
Een boek voor je leven!
'Tau-te tjing' van Lau-tse ver-
scheen bij Servire, Katwijk aan
Zee, 1987, 171 blz. f 47,50. (FS)

Karen en Wim Heij
Kees Roza
Frank Spoelstra

WIE PROBEERT HIER
ZO'N MIEZERIG STUK VERDRIET,
ONDERKRUIPSEL, NIKSNUT,
OPVRETER, JAN LUL ALS JIJ,
TE KLEINEREN ?

